

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

∨ *Вступ України до ЄС - оприлюднили проект Дорожньої карти у сфері верховенства права*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

∨ *Місце Конституційного Суду України в системі механізму державної влади*

№ 2 лютий 2025

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 2 (129) 2025**

(01 лютого -28 лютого)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРЬ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);
Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;
В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	3	ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	21
КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ	7	ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР	
СУСПІЛЬНА ДУМКА		<i>Кравченко С.</i>	
<i>І. Отрош</i> , Судово-юридична газета.Блог: Чи була судова реформа в Україні успішною до припинення фінансування USAID	8	Довіра до суду: важливі міркування, які ґрунтуються на фактах.....	23
Судово-юридична газета: Вступ України до ЄС – оприлюднили проект Дорожньої карти у сфері верховенства права	12	<i>Завальнюк І.</i>	
<i>К. Асланян</i> , Дзеркало тижня: Вища рада правосуддя: вибори голови 2.0	14	Спеціалізований балансир. Місце Конституційного Суду України в системі механізму державної влади.....	27
<i>В. Тараненко</i> , Главком: Три голови замість однієї. Що виросло на місці одіозного «суду Вовка»?	17	<i>Ханін С.</i>	
<i>М. Яровенко</i> , Дзеркало тижня: Замість ОАСК: у чому проблема з двома новими судами, проголосованими Радою?.....	20	Суддівська етика. Чи додає суддям незалежності рішення ВРП за скаргами колег на незгоду з їх рішенням?	30
		<i>Копиленко О.</i>	
		«Моральне божевілля». «ДГЕ вийшла за рамки свого мандату, перетворившись на такий собі трибунал Святої інквізиції» ...	31
		НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	34

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко та Галина Юровська на запрошення Голови Європейського суду з прав людини Марко Босняка взяли участь в урочистому засіданні ЄСПЛ з нагоди відкриття судового року та семінарі на тему «Захист прав людини у світі штучного інтелекту, алгоритмів та великих даних», що його було проведено в межах заходу 31 січня цього року в місті Страсбург.

Головною метою семінару було фахове обговорення викликів, які несе розвиток цифрових технологій, а також пошук правових механізмів для захисту фундаментальних прав людини в умовах використання ШІ.

На першій сесії заходу Генеральний директор з прав людини та верховенства права Ради Європи Джанлука Еспозіто представив європейські підходи до регулювання штучного інтелекту та зусилля Ради Європи у формуванні відповідних стандартів. Своєю чергою професор публічного права Університету Париж Нантер Люсі Ключель-Метаєр проаналізувала питання свободи вираження поглядів у цифрову епоху.

Під час другої сесії семінару професор, суддя Конституційного Суду Литви Вітаутас Мізарас розглянув виклики, пов'язані з використанням штучного інтелекту в судочинстві. Сандра Вахтер, професор технології та регулювання з Оксфордського університету виступила з доповіддю, в якій розкрила питання протидії потенційній дискримінації у сфері штучного інтелекту.

Під час обговорення судді КСУ Віктор Городовенко та Галина Юровська наголосили, що використання штучного інтелекту в судочинстві не повинно порушувати право на справедливий суд. Вони підкреслили важливість збереження конституційних гарантій прав людини в умовах цифрових трансформацій та необхідність правового врегулювання застосування новітніх технологій.

На завершення заходу суддя ЄСПЛ Ані Зайберт-Фор зазначила про важливість подальшого діалогу між юристами, технологіями та правозахисниками.

Учасники наголосили, що розвиток штучного інтелекту має супроводжуватися ретельним правовим контролем, аби гарантувати дотримання прав людини, принципів верховенства права та демократичних стандартів.

У межах візиту відбулися робочі зустрічі з керівниками відповідних підрозділів Ради Європи, спрямовані на посилення співпраці з Конституційним Судом України (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/suddi-konstytucijnogo-sudu-vzyaly-uchast-v-urochystemu-zasidanni-yespl-z-nagody-vidkryttya>). – 2025. – 3.02).*

У Конституційному Суді України 19 лютого 2025 року відкрито виставку «Архіви незалежності: документи, що змінили історію».

Серед експонатів – старовинні географічні карти, книги, словники, оригінальні світлини, рідкісні документи (універсали, закони, заяви, накази, інструкції, агітаційні листи), що ілюструють певний період українського державотворення від XVIII до початку XX століття. Це зібрання представлено із особистої колекції доктора юридичних наук, професора Львівського університету бізнесу та права, Почесного Консула Литовської Республіки, представника України в Європейській Комісії «За демократію через право» у 2013–2017 роках Володимира Пилипенка.

Участь у відкритті виставки взяли судді Конституційного Суду України, працівники Суду, а також організатор цієї виставки Володимир Пилипенко та історик Ігор Глоба.

Відкриваючи виставку, виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Олександр Петришин наголосив, що ця експозиція є не просто зібранням артефактів минулого, а справжнім живим свідченням нашої боротьби, прагнень і перемог на шляху до незалежності.

Представлені документи – це голоси поколінь, що виборювали свободу та закладали основи нашої державності. Їх вивчення дозволяє

краще розуміти наше минуле і будувати сильну правову демократичну державу, а особливо сьогодні, коли Україна продовжує захищати свій суверенітет та незалежність, зазначив Олександр Петришин.

Отже, на виставці представлено низку законів столітньої давності: про громадянство Української Народної Республіки (УНР) від 2 березня 1918 року, що заклав основу для формування інституту громадянства новітньої української держави; про землю в УНР від 8 січня 1919 року, який установлював основні вимоги щодо користування землею в ті часи; про ліси в УНР від 10 січня 1919 року, що передбачав націоналізацію лісів та утворення Лісового Фонду України; про надзвичайні військові суди від 26 січня 1919 року, який містив повноваження таких судів у місцевостях, де оголошували воєнний стан чи відбувалися воєнні дії.

Тут можна переглянути:

– Закони про тимчасовий Державний устрій України (Конституція Української держави), видані гетьманом Павлом Скоропадським 29 квітня 1918 року. Ці закони визначали правові основи функціонування Української держави, як-от: повноваження гетьмана, державного апарату, обов'язки і права українських козаків і громадян;

– універсали і декларації, зокрема Перший Універсал Української Центральної Ради (УЦР) 1917 року, що проголосив автономію України та визначав право українців самим порядкувати своїм життям на своїй землі; Четвертий Універсал УЦР проголошував повну незалежність УНР («однині УНР стає самостійною, ні від кого незалежною Вільною Суверенною Державою Українського Народу»), Універсал гетьмана Скоропадського про відродження козацтва від 16 жовтня 1918 року; Декларація Уряду УНР, що містив основні засади політики держави.

Окрім того, серед експонатів є низка інших документів, зокрема, накази керівництва про запобігання розповсюдженню інфекційним хворобам; головного Отамана Симона Петлюри війську УНР, що відображають воєнні події того часу за участі Симона Петлюри, його

прагнення побудови потужного війська та непохитність на шляху боротьби за незалежну українську державність.

Виставка триватиме упродовж одного місяця (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України* (<https://ccu.gov.ua/novyna/ukonstytuciynomu-sudi-ukrayiny-predstavlena-eksprozycja-unikalnyh-istorychnyh-dokumentiv-pro>). – 2025. – 19.02).

Конституційний Суд України разом із Проектом «Підтримка розвитку конституційної юстиції в Україні» та спільної програми Європейського Союзу і Ради Європи «Партнерство заради добропорядного врядування» організував проведення 25 лютого 2025 року експертної дискусії «Етичні правила для суддів Конституційного Суду України: потреби суспільної довіри». Цей захід дав можливість суддям Конституційного Суду України, провідним українським науковцям, експертам у сфері права, представникам органів державної влади та міжнародних організацій обговорити найкращі практики, в тому числі європейські, в питанні формування та впровадження правил етичної поведінки суддів органів конституційного контролю.

Виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Олександр Петришин, розпочинаючи роботу форуму наголосив, що потреба у визначенні етичних стандартів суддів втілена безпосередньо в Законі України «Про Конституційний Суд України» 2017 року та частині четвертій статті 148 Конституції України, яка встановлює одну із ключових вимог до кандидатів на посади суддів Конституційного Суду України – наявність високих моральних якостей. «Потреба в розробленні та дотриманні чітких етичних правил, що забезпечать високий рівень професійної та моральної відповідальності для суддів Конституційного Суду України є також вимогою часу», – додав Олександр Петришин.

«Чіткі етичні правила є ключем суддівської незалежності та суспільної довіри» – таку думку висловив Голова Офісу Ради Європи в Україні Мачей Янчак. Він наголосив, що вирішальне значення для суспільної довіри до

конституційного правосуддя відіграють такі принципи як незалежність, неупередженість, добросовісність і відповідальність, а дотримання встановлених етичних правил суддями є важливим для забезпечення послідовності та єдності роботи. Промовець запевнив, що Рада Європи готова підтримати цей процес, поділившись європейським досвідом та найкращими підходами і практикою. Мачей Янчак зазначив, що європейські конституційні суди мають ухвалені етичні кодекси та дотримуються їх чітких вимог.

У межах першої панельної дискусії «Принципи поведінки судді в контексті підтримання довіри до суду» ключовим питанням стало обговорення забезпечення суддівської незалежності та суспільної довіри до правосуддя.

Василь Лемак, суддя Конституційного Суду України та голова Постійної комісії з питань регламенту та етики Конституційного Суду, представив доповідь «Суспільна довіра для легітимності: роль етичних правил для суддів Конституційного Суду України».

У виступі Василь Лемак зазначив, що судді Конституційного Суду несуть особливу відповідальність перед суспільством, оскільки саме цей орган має виключне право визнавати неконституційними акти Президента України, Парламенту та інших органів влади. «Рішення Конституційного Суду стосується не окремої особи, а цілого суспільства. Конституційний Суд не є політичним органом, але його рішення мають політичні наслідки. Відтак суспільна довіра до Конституційного Суду та його суддів є тим фактором, без якого неможливою є ефективна діяльність», – зазначив він. Ним же зазначено, що суспільна довіра до Суду – не емоції, а впевненість у суворому та неперервному виконанні конституційних повноважень.

Суддя наголосив, що для розуміння конституційної вимоги «високих моральних якостей» важливе значення мають міжнародні стандарти суддівської етики, зокрема Бангалорські принципи поведінки суддів, висновки Консультативної ради європейських суддів (КРЕС), а також розповів про досвід

інших країн, які ухвалювали відповідні документи.

Василь Лемак наголосив, що всі ці питання мають знайти своє відображення у правилах професійної етики суддів Конституційного Суду України, проєкт якого готується в Суді. Він підкреслив, що «такі стандарти потрібні не лише для самих суддів, а й для держави загалом, щоб забезпечити конституційну демократію».

Продовжила дискусію суддя Конституційного Суду України Оксана Грищук, яка висвітлила питання незалежності та авторитету судової влади через призму сучасних етичних стандартів. За її словами, фундаментальні принципи незалежності та недоторканності суддів Конституційного Суду України гарантують Конституція та закони України. «Гарантії незалежності є невід’ємною складовою діяльності судді та мусять забезпечуватися як на рівні законодавчих норм, так і через відповідні механізми їх реалізації», – наголосила Оксана Грищук.

Суддя зазначила, що розбудова української держави, її післявоєнне відновлення «великою мірою залежать від суду і Конституційного Суду України, який забезпечує стабільність, надійну опору Конституції як основної платформи належного функціонування нашої держави». Отже, підкреслила суддя, авторитет Суду має бути абсолютним, довіра до нього безумовною, і це насамперед досягається забезпеченням його незалежності.

Суддя зауважила, що незалежність суду означає, що судова влада має діяти без впливу з боку інших гілок влади, політичних сил або приватних осіб.

У цьому контексті Оксана Грищук нагадала про низку рішень Конституційного Суду, в яких неодноразово було вказано на недопустимість обмеження законом незалежності суддів. Також суддя звернула увагу на важливі аспекти Бангалорських принципів поведінки суддів, що складають основу суддівської етики, зокрема зацентувала на принципі незалежності судді та судових органів. Доповідачка також зосередила увагу на Висновку КРЕС № 18 (2025) про місце судової влади та її відносини з іншими гілками влади в сучасних демократіях, наголосивши на

інституційній незалежності судової влади та незалежності суддів.

Міжнародний консультант Ради Європи, професор права Університету Комплутенсе в Мадриді Лорена Бахмаєр-Вінтер виступила з доповіддю «Ключові принципи та стандарти Ради Європи щодо поведінки суддів, у тому числі в органах конституційного контролю». Вона підкреслила важливість етичних кодексів для конституційних судів, навела приклади європейського досвіду щодо забезпечення етичної поведінки суддів та підкреслила важливість упровадження чітких етичних норм. За її словами «етичний кодекс це маяк, який націлює на найкращий спосіб навігації». Вона зауважила, що «етичні правила поведінки для суддів конституційного суду мають бути значно вищими, а рівень моральних стандартів – найвищими у порівнянні з усіма іншими». Лорена Бахмаєр-Вінтер зазначила, що в Європі довіра суспільства до конституційного суду ґрунтується на якості їхніх рішень, на їх безсторонності та авторитетові. І ухвалення етичних кодексів з чіткими правилами поведінки є одним із вагомих чинників для такої довіри.

Другу панельну дискусію «Український, зарубіжний та міжнародний досвід формування етичних правил поведінки суддів» модерував суддя Конституційного Суду України Василь Лемак.

Під час цієї дискусії свою доповідь «Етичні правила поведінки судді (практика Вищої ради правосуддя)» представив Дмитро Лук'янов, заступник Голови Вищої ради правосуддя, доктор юридичних наук, член НАПрН України. Зокрема він детально розповів про особливості національного регулювання етичних стандартів та необхідність їх подальшого вдосконалення.

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, кандидат юридичних наук Віталій Гацелюк виступив із доповіддю «Доброчесність vs професійна етика судді: міжнародні стандарти, нормативне визначення, практика застосування (на досвіді Вищої кваліфікаційної комісії суддів України)» і підкреслив, що суддівська етика має балансувати між вимогами доброчесності та професійними стандартами правосуддя.

Міжнародний консультант Ради Європи, професор права Університету Комплутенсе в Мадриді Лорена Бахмаєр-Вінтер представила доповідь «Найкращі практики та приклади розробки та впровадження правил етичної поведінки суддів конституційних судів: приклади Німеччини та Іспанії». Вона навела конкретні приклади впровадження ефективних механізмів етичного контролю в органах конституційного контролю Європи.

Свої думки щодо зазначених питань висловили судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Віктор Кичун, Олег Первомайський, Ольга Совгіря та Галина Юровська, а також інші учасники заходу. Вони наголосили, що питання етичних стандартів має надзвичайно важливе значення для Конституційного Суду, воно закладене в дорожній карті, яку розробляє наша країна в межах вступу до ЄС, і ухвалення Кодексу суддівської етики суддів Конституційного Суду України є одним із зобов'язань нашої країни.

Під час заходу судді Конституційного Суду України та експерти також наголосили на необхідності чіткої регламентації суддівської етики відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Бангалорських принципів поведінки суддів та рекомендацій КРЕС. Дискусія підкреслила важливість упровадження етичних стандартів, що сприятимуть забезпеченню незалежності, неупередженості та доброчесності суддів Конституційного Суду України (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/suddi-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-spilno-z-nacionalnymy-i-mizhnarodnymy-ekspertamy>). – 2025. – 26.02*).

Комітет Верховної Ради України Комітету з питань правової політики розглянув у другому читанні законопроект № 12368-1 про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо утворення та функціонування Київського міського окружного адміністративного суду та Київського міського апеляційного адміністративного суду, поданий народним депутатом України Сергієм Власенком.

Нагадаємо, на початку січня ц.р. парламент не підтримав урядовий проєкт про створення ВАСУ, проте проголосував за альтернативний депутатський зі створенням двох нових судів.

За основу був прийнятий саме законопроект № 12368-1 Сергія Власенка, яким передбачалося створення Київського міського окружного адміністративного суду та Київського міського апеляційного адміністративного суду.

Як зазначає пресслужба Апарату Верховної Ради, до вказаного законопроекту було подано низку поправок та пропозицій, основними з яких є:

- створення Спеціалізованого окружного адміністративного суду та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду, визначення адміністративних справ, підсудних їм;

конкурс на зайняття посад суддів вказаних судів оголошується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України протягом одного місяця з дня набрання чинності законом;

- з метою сприяння ВККС у встановленні відповідності кандидата на посаду судді цих судів критеріям доброчесності та професійної компетентності для цілей кваліфікаційного оцінювання утворюється і діє експертна рада.

«Обговоривши положення законопроекту та подані до них пропозиції, Комітет з питань правової політики вирішив рекомендувати Верховній Раді України проєкт закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо утворення та функціонування Київського міського окружного адміністративного суду та Київського міського апеляційного адміністративного суду (реєстр. №12368-1) прийняти в другому читанні та в цілому у редакції, запропонованій Комітетом», – ідеться в повідомленні (*Pravo.ua* (<https://pravo.ua/komitet-z-pytan-pravovoi-polityky-rekomenduvav-verkhovnii-radi-pryiniaty-v-tsilomu-zakonoproiekt-pro-spetsializovani-adminsudy-v-zaproponovanii-nym-redaktsii/>). – 2025. – 14.02).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Конституційний Суд України 5 лютого 2025 року отримав конституційне подання від 51 народного депутата України щодо конституційності Закону України «Про дерадянізацію законодавства України» від 21 квітня 2022 року № 2215-IX, в частині незастосування на території України низки нормативно-правових актів СРСР та Української РСР.

Суб'єкт права на конституційне подання, зокрема, зазначає, що «якщо права на земельні ділянки були отримані на підставі законодавства, що не застосовується на території України, і є досі не переоформленими згідно із законодавством

України, дійсність таких прав викликає сумнів. У випадку оспорення чи невизнання таких прав, відстояти їх легітимність буде важко, оскільки, джерело права їх виникнення не застосовується на території України».

Наразі конституційне подання опрацьовується у Секретаріаті Суду.

З текстом конституційного подання можна ознайомитися на офіційному вебсайті Суду в рубриці «На розгляді Суду» (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України* (<https://ccu.gov.ua/novyna/ksu-otrymav-podannya-shchodo-konstytuciynosti-okremyh-prypysiv-zakonu-ukrayiny-pro>). – 2025. – 6.02).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

І. Отрош, Судово-юридична газета.Блог: Чи була судова реформа в Україні успішною до припинення фінансування USAID

Досить дивними виглядають заяви представників державної влади щодо неможливості досягнення успішних результатів судової реформи за відсутності фінансування іноземними партнерами, в першу чергу USAID.

Чи живуть ці люди в реальності та чи дозволяє їх критичне мислення вибудувати систему причинно-наслідкових зв'язків між перманентною реформою судової системи та її наслідками?

Якщо запитати будь-якого суддю (крім родичів членів ВККС та ВРП, які нещодавно стали суддями, та тих, які отримують бенефіт від дружби з активістами) або адвоката/прокурора, чи вважають вони судову реформу ефективною, – то відповідь буде однозначна – «ні»!

Справедливості заради, можна знайти деякі позитивні здобутки такої реформи – антикорупційне законодавство та запровадження електронного суду. І, мабуть, це все.

А які ж інші наслідки безкінечної судової реформи?

Перерахуємо (перелік невичерпний):

1.остаточне знищення авторитету судової влади, і, в першу чергу, завдяки цілеспрямованій політиці органів державної влади – починаючи з публічної критики високопосадовцями роботи певного суду чи судді, закінчуючи ігноруванням виконання рішення суду та просто ліквідацією суду, який заважає або не подобається (наприклад, ліквідація Верховного Суду України та ОАСК);

2.величезна кількість вакансій у судах (як на посаду суддів, так і працівників апарату) і, як наслідок, величезне навантаження на суддю та відсутність розумних строків розгляду справ (а чи не є метою реформи – гарантування конвенційного права громадян на справедливий

суд і, перш за все, розумні строки розгляду справи?);

3.непідписання Президентом України указів щодо призначення суддів у визначений законом місячний строк (хтось чекав 3 роки, а хтось перебуває вже 6 років у стані очікування);

4.публічний дискримінаційний підхід посадових осіб Офісу Президента України (та відповідно самого гаранта) щодо підписання указів про призначення суддів в залежності від складу ВККС та ВРП, які проводили оцінювання та вносили подання (так звані «кошики І. Мудрої»);

5.перманентні незаконні обмеження розміру суддівської винагороди та ігнорування при цьому рішень Конституційного Суду України (спочатку «ковідні», потім – встановлення окремого розміру прожиткового мінімуму для суддів, відмінного від такого для всіх інших громадян); загальне невиконання рішень судів про стягнення такої недоплаченої суддівської винагороди та одночасне швидке виконання таких рішень щодо суддів Вищого антикорупційного суду, що нівелює єдиний статус суддів в Україні;

6.неналежне фінансування роботи апарату суду та матеріально-технічного забезпечення роботи суду у цілому;

7.проведення безкінечного оцінювання суддів вже понад 9 років: при цьому, законодавець постійно вносить зміни до процедури оцінювання, що призводить до дискримінаційного підходу в оцінюванні суддів (це те оцінювання, яке, на думку європейських інституцій, має бути одноразове, швидке та за чітко визначеною процедурою);

8.надмірно тривале проведення ВККС конкурсів на зайняття посади судді, зокрема, у зв'язку з невмінням налагодити сталу роботу комісії та «заграванням» з членами ГРД, яким надають нерозумні строки для надання

висновків або право надавати по 2-3 нових висновки, що взагалі непередбачено законом (і які то виходять з процедури оцінюванням, то погрожують виходом, як діти, яким не подобаються правила гри);

9.введення до законодавства у сфері оцінювання суддів значної кількості оціночних понять (наприклад, «доброчесність»), що має наслідком численні маніпулювання членами ВККС та ВРП в силу низького рівня правової культури, а, іноді, і свідомого прагнення до контрпродуктивної діяльності та бажання «покарати» певних суддів, або, навпаки, «врятувати»;

10.створення корупційних ризиків (конфліктів інтересів) для членів ВККС та ВРП, які за законом мають право брати участь у конкурсних процедурах, які вони самі і проводять (всім відомо, зокрема, і про членів сімей/близьких осіб членів ВККС та ВРП, які успішно проходять конкурси на посади судді, при цьому визнаються доброчесними за тими показниками, за якими інші кандидати вважаються недоброчесними);

11.надмірний судовий активізм деяких суддів (особливо ВС), які замість того, щоб працювати безкінечно знаходяться у відрядженнях закордоном, та які після встановлення ЄСПЛ порушення Конвенції, продовжують хизуватися своїм активізмом (який фактично мав форму встановлення судом нової норми права замість законодавця), – тобто зниження традиційного етичного стандарту поведінки судді;

12.незаконне отримання та обробка персональних даних суддів (та усіх їх родичів до 5-го коліна), які взагалі не стосуються процедури оцінювання (наприклад, виїзди суддів закордон чи доходи за період до зайняття посади судді), та незаконна передача такої інформації членам ГРД тощо.

Окремо, слід підкреслити кількість вакантних місць на посаду судді з урахуванням визначеної кількості посад. Так відповідно до інформації, розміщеної на сайті ВККС (за посиланням <https://vkksu.gov.ua/oblik>) станом на 03.02.2025:

-апеляційні суди (кількість посад – 1357; вакантних посад – 754);

-місцеві суди (кількість посад – 4936; з них вакантних – 1209);

-вищі спеціалізовані суди (кількість посад – 93; з них вакантних – 55);

-Верховний Суд (кількість посад -196; з них вакантних – 43).

Особливо кричущий стан в апеляційних судах: фактично не вистачає половини від передбаченої кількості суддів!

Крім надмірного навантаження на працюючих суддів, основним наслідком такого стану речей є фактично недоступність правосуддя для звичайних громадян, які змушені роками чекати на рішення суду, зокрема у пенсійних справах, податкових, сімейних.

Так для кого усі ці реформи, якщо споживачі судових послуг не можуть отримати судові рішення не те, що у розумні строки, а роками?

Скільки років буде чекати на судові рішення громадянин після ліквідації Окружного адміністративного суду м. Києва?

Багатьох суддів бентежить ситуація, яка склалась у зв'язку з процедурою переведення. За час судової реформи, починаючи з 2014 року, не дивлячись на постійні обіцянки, не було проведено жодного конкурсу для переведення працюючих суддів до судів того ж рівня та спеціалізації. При цьому, після початку повномасштабного вторгнення «поважним» суддям вдалось фактично перевестись шляхом безстрокових відряджень, тоді як анонсовані зараз ВККС процедури передбачають неадекватну ситуацію, коли судді, які пропрацювали десятки років, мають йти на такий конкурс та конкурувати зі своїми ж помічниками.

Сторонній спостерігач, проаналізувавши умови роботи судді після «успішної» судової реформи, міг би виснувати, що суддів, які продовжують працювати в таких умовах можна віднести до однієї з трьох категорій (або їх гібридів): 1) героїчна особа, яка поклала своє фізичне та психічне здоров'я на вівтар служіння народу (такий собі ідейний пасіонарій з «радянською закалкою»); 2) середнього рівня мислення та розуму людина, яка усвідомлює, що ніхто не заплатить їй більше, ніж розмір

суддівської винагороди, адже вона вже нічого іншого не вміє робити (тобто особа, яка не бажає виходити із зони умовного комфорту); 3) особа, яка примиряється з усіма складнощами роботи у системі, оскільки має на меті виключно отримання корупційних заробітків.

І виникає питання: чи таких суддів хотіли отримати великі реформатори?

А хто ж всі ті великі реформатори?

Окремої уваги заслуговує активна участь іноземців у відборі членів ВККС, ВРП, суддів Конституційного Суду, ВАКСу.

Згадується, як представники суддівської спільноти на рівні певних асоціацій суддівського самоврядування писали листи до високопосадовців із закликом щодо недопуску іноземців до участі у формуванні суддівського корпусу та органів у системі правосуддя. І що було потім? А потім більшість цих сміливців змінили свою точку зору, так як члени ВККС почали їх питати на оцінюванні – а ви що проти реформи?

Прекрасну статтю («Моральне божевілля» трибуналу Святої інквізиції») щодо діяльності Дорадчої групи експертів нещодавно опублікував учасник конкурсу на зайняття посади судді Конституційного Суду – Олександр Копиленко (доктор юридичних наук, професор).

В принципі, усі викладені паном О. Копиленком обставини щодо роботи іноземного елемента у Дорадчій групі експертів стосуються усіх таких процедур добору за участі так званих «іноземних експертів».

У розсудливого спостерігача-патріота України взагалі виникне питання: чи не втрачає держава внутрішній суверенітет, коли дозволяє іноземним громадянам формувати органи державної влади України, тим паче, судові? Кому будуть реальні підзвітні та підконтрольні органи системи правосуддя України, коли їх відбір здійснюють іноземці, які, до того ж, мають право вирішального голосу?

Чи немає тут загрози національній безпеці та економічному добробуту України (особливо коли це відбувається під час воєнного стану)?

Не можна залишити поза увагою і поважних членів Громадської ради доброчесності, яка є

активним учасником процедури загального оцінювання суддів (на відповідність займаній посаді) та конкурсних процедур оцінювання. Особи із сумнівною репутацією, які відбираються з громадських організацій, що фінансуються іноземними урядами та іноземними приватними фондами, отримали реальну влади у формуванні суддівського корпусу. Так негативні висновки ГРД не просто повинні оцінюватись членами ВККС (як наприклад будь-яка інформація від громадськості), а їх наявність змінює процедуру оцінювання, значно ускладнюючи його проведення (вимагає замість колегіального – проведення пленарного засідання).

Впевнена, що ні для кого не секрет, що термін «громадський активіст» вже давно втратив своє первинне значення, а саме, що такою особою є той, хто працює заради суспільного блага на безоплатній основі у вільний від основної роботи час. Із дослідження статусу більшості з таких псевдоактивістів вбачається, що ці особи, в основному, зареєстровані як ФОПи, які отримують благодійну допомогу (від тих же іноземних донорів), та дуже швидко та впевнено збагачуються, придбаваючи зокрема коштовні об'єкти нерухомості.

Одні – збагачуються на відпрацюванні грантових коштів шляхом написання десятків-сотень дисциплінарних скарг на суддів (не маючи жодного відношення до конкретних справ, які розглядались такими суддями), потім легалізують такі кошти, наприклад, шляхом отримання спадщини у вигляді мільйонних статків від дідуся (у якого виявляється 20 депозитних рахунків); інші – збагачуються за рахунок грантових коштів шляхом капіталізації свого впливу в «експертному» середовищі (наприклад, шляхом отримання «винагороди» за публікацію або замовчування певної інформації щодо тих чи інших осіб).

Також варто згадати нещодавні заклики доброчесних членів ГРД, Фундації DEJURE, ЦПК щодо ігнорування рішення ВП ВС (від 13.06.2024 у справі № 9901/198/20; справа судді В. Усатого) і здійснення прямого тиску на членів ВККС, ВРП та навіть сам Верховний Суд (суддів якого активісти закликали оцінити

заново, так як їм не сподобалось рішення ВП ВС).

Аналіз численних публікацій вказаних організацій (ГРД, Фундації DEJURE, ЦПК) та їх активних діячів дає підстави для висновку щодо здійснення ними активного маніпулювання суспільною думкою. Підстава таких маніпулювань знаходиться у площині «грошей не дадуть, якщо не буде бурхливої діяльності».

З точки зору стороннього спостерігача, таким активістам вигідно весь час кричати про «зраду» та наполягати на все нових і нових реформах тих чи інших органів -ВККС, ВРП, судів, на проведенні нових процедур оцінювання та ускладнення останніх.

Адже за відсутності «зради» та чергової реформи/оцінювання іноземні донори перестануть давати гроші.

Замкнене коло: вигадати проблему – отримати гроші для її вирішення – вирішення видається безрезультатним – паралельне вигадання нової проблеми – отримання грошей – імітація бурхливої діяльності (форуми, конференції, круглі столи, публікації і т д) – створення образу «експерта» – капіталізація впливу (особисте збагачення).

Ми можемо уявити очі громадянина ЄС (не говорячи про суддів ЄС), який дивиться засідання ВККС щодо оцінювання українського судді, і який подив в них виникає: починаючи з надмірної публічності та транслювання всіх процедур на каналі youtube, закінчуючи рівнем приниження суддів (рівнем питань та рівнем осіб, які такі питання ставлять). Наприклад, коли членкиня ГРД – симпатична дівчина з червоною помадою на вустах, двадцяти з гаком років, задає питання судді з 20-30-ти річним стажем роботи щодо джерел доходів у покійного чоловіка двоюрідної сестри судді. При цьому ВККС очолює Р. Ігнатов, щодо якого Службою зовнішньої розвідки надана інформація щодо наявності громадянства РФ (і який одночасно голосує за визнання недоброчесним іншого судді за здійснення поїздок до АРК чи РФ у сімейних справах). А доброчесний член ВККС С. Чумак придбає квартиру вартістю, яка мінімум в 5 разів менша за ринкову, та

при цьому голосує за невідповідність судді займаній посаді, так як останній придбав квартиру за вартістю, яка у 1,5 рази меншу, за ринкову. А інший член ВККС В. Луганський отримує доплати до суддівської винагороди за науковий ступінь, при цьому не маючи диплому про науковий ступінь встановленого зразка, що, однак, не заважає йому голосувати за невідповідність посаді суддів у зв'язку з академічною недоброчесністю. А завдяки члену ВККС (пану О. Омеляну) багато хто дізнався, що таке мобінг!

Варто також згадати про доброчесних членів ВРП, які вдаються у своїх публікаціях до таких термінів як «денацифікований суддя» (О. Кваша та Р. Маселко), або звільняють суддю з посади за наслідком незаконного оцінювання судді пленарним складом ВККС усупереч правовому висновку ВП ВС, посилаючись на те, що «ВП ВС не мотивувала» (!) своє рішення. Ці ж самі доброчесні члени ВРП приймають рішення про затвердження Єдиних показників доброчесності, встановлюючи для себе (у пункті 10 розділу II Єдиних показників) непередбачену законом презумпцію доброчесності довічно для всіх конкурсних процедур у майбутньому (а члени ВРП, які наразі приймають участь у конкурсі на посаду судді апеляційного суду, – відповідно отримують непередбачену законом перевагу шляхом використання своїх службових повноважень). Чи такі діяння не містять ознаки корупції?

Ці безкінечні історії про успіхи роботи відреформованої ВККС та ВРП (які, у свою чергу, реформують суддівський корпус) можна розповідати на сторінках багатотомної антології української судової реформи.

Це безумовний успіх судової реформи!

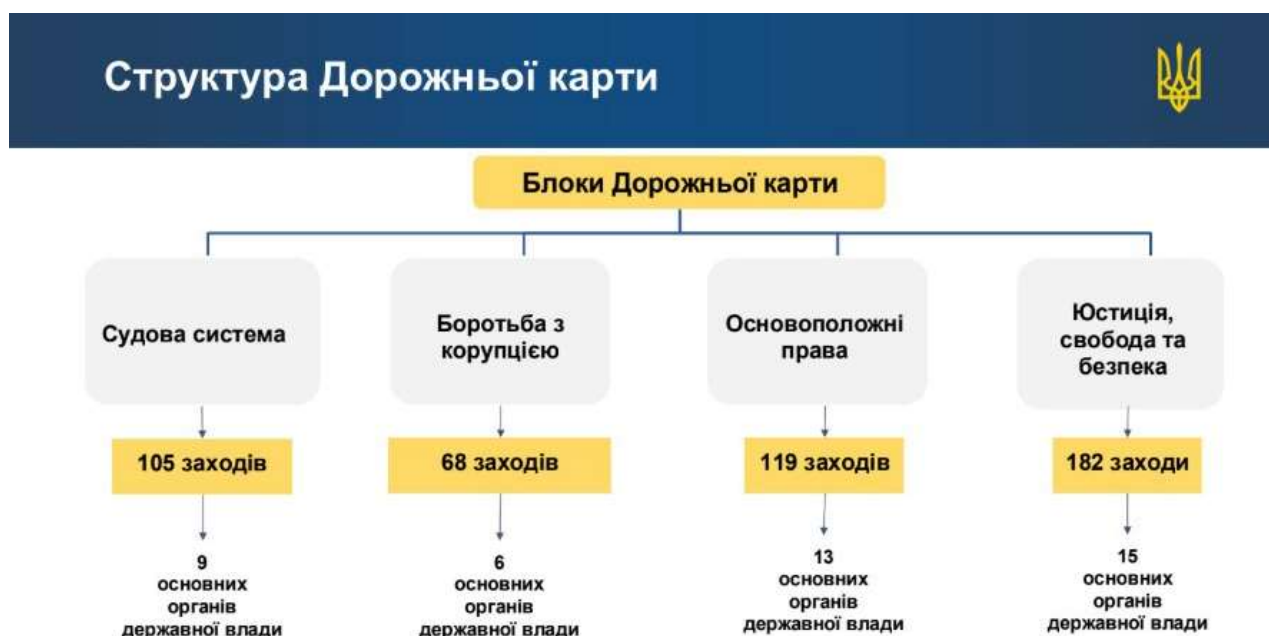
P.S. У зв'язку з викладеними результатами «успішної» судової реформи, хочеться подякувати Президенту США – пану Трампу та його новій адміністрації за припинення фінансування USAID судової реформи в Україні. У зв'язку з цим з'являється хоч якась надія на припинення перманентних реформ особами з пониженою соціальною відповідальністю та створення умов для сталої роботи судів та суддів.

P.P.S. До адміністрації пана Трампа та інших уповноважених органів, які займаються питаннями діяльності USAID, вже надійшла інформація щодо діяльності численних українських громадських організацій у сфері судової реформи, які фінансувались USAID, в тому числі, щодо розтрата коштів

американських платників податків на вигадані проблеми та особисте збагачення професійних активістів (*Судово-юридична газета.Блог* (<https://sud.ua/uk/news/blog/323146-byly-li-sudebnaya-reforma-v-ukraine-uspeshnoy-do-prekrascheniya-finansirovaniya-usaid>). – 2025. – 13.02).

Судово-юридична газета: Вступ України до ЄС – оприлюднили проєкт Дорожньої карти у сфері верховенства права

Документ визначає процес подальших трансформацій усіх напрямків за сферою верховенства права та виконання зобов'язань України в контексті євроінтеграції.

У межах вступу до ЄС Україна продовжує активну роботу над трьома дорожніми картами у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій. Про це повідомив Офіс Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції – Міністерки юстиції України Ольги Стефанішиної.

Це стратегічні документи, які визначають ключові реформи та трансформації за відповідними сферами та розробка яких передбачена переговорною рамкою України з Європейським Союзом.

Затвердження дорожніх карт у сфері верховенства права та реформи державного управління є умовою відкриття перемовин про членство в ЄС з Україною, а саме Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС» (Fundamentals). Дорожня карта з функціонування демократичних інституцій є важливим документом для забезпечення підтримки відкриття перемовин з Україною державами-членами ЄС.

Дорожня карта у сфері верховенства права

Документ визначає процес подальших трансформацій усіх напрямків за сферою

верховенства права та виконання зобов'язань України в контексті євроінтеграції.

Затвердження дорожньої карти є умовою для відкриття Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС» (Fundamentals), що охоплює розділи 23 «Судова влада та основоположні права» і 24 «Юстиція, свобода та безпека». Прогрес у виконанні цієї дорожньої карти визначатиме динаміку переговорного процесу України.

Зокрема, документ передбачає такі ключові напрями реформ:

1. Судова система

- Посилення судової системи та прокуратури;
- Якість та ефективність правосуддя;
- Незалежність та неупередженість судової системи та системи прокуратури;
- Вдосконалення правничої освіти;
- Навчання суддів та прокурорів;
- Адвокатура, виконання судових рішень та альтернативне вирішення спорів.

2. Боротьба з корупцією

- Стратегічні та інституційні основи антикорупційної політики;
- Запобігання корупції;
- Притягнення до відповідальності за корупцію;
- Аудити діяльності спеціалізованих антикорупційних органів;
- Антикорупційний мейнстрімінг.

3. Основоположні права

- Права людини, дітей, людей з інвалідністю, національних меншин;
- Право власності;
- Протидія расизму та ксенофобії;
- Принцип недискримінації;
- Гендерна рівність та протидія і попередження гендерно зумовленого насильства;
- Запобігання катувань та пенітенціарна система;
- Свобода думки, совісті та релігії; свобода зібрань та об'єднань; свобода вираження поглядів та медіа;

- Захист персональних даних;
- Права громадян ЄС;
- Процесуальні права осіб в кримінальному процесі.

4. Юстиція, свобода та безпека

- Боротьба з організованою злочинністю;
- Конфіскація, заморожування майна та фінансові санкції;
- Співпраця правоохоронних органів, обмін інформацією;
- Фінансові розслідування, боротьба з відмиванням грошей;
- Судове співробітництво;
- Кордони, міграція, притулок та візова політика;
- Кібербезпека;
- Боротьба з тероризмом.

Дорожня карта побудована за структурою наданою Європейською Комісією, у межах визначених розділів Українська сторона формує свої стратегічні цілі та заходи.

Проект дорожньої карти розроблений за результатами понад 20 консультацій із залученням національних експертів, представників державних органів, громадянського суспільства та Європейської Комісії. Цей проект дорожньої карти наразі містить 474 заходи.

Національні консультації тривають, остаточна версія буде подана до фінального раунду консультацій з Європейською Комісією після врахування її рекомендацій.

Після ухвалення дорожня карта стане головним орієнтиром для моніторингу та оцінки впровадження реформ. Так, протягом усього переговорного процесу Європейська Комісія розглядатиме та контролюватиме прогрес виконання документу (*Судово-юридична газета* (<https://sud.ua/uk/news/ukraine/322926-vstuplenie-ukrainy-v-es-obnarodovali-proekt-dorozhnoy-karty-v-sfere-verkhovenstva-prava>). – 2025. – 10.02).

К. Асланян, Дзеркало тижня: Вища рада правосуддя: вибори голови 2.0

У січні 2025 року Вища рада правосуддя (ВРП) – головний конституційний орган суддівського врядування, відповідальний за призначення та звільнення суддів, притягнення до дисциплінарної відповідальності, а головне – за забезпечення незалежності судової влади, – залишилася без очільника.

Дворічний строк повноважень голови ВРП Григорія Усика добіг кінця, а спроба обрати нового голову 27 січня не була успішною. Григорій Усик отримав дев'ять голосів, а член ВРП Олександр Сасевич, який теж претендував на цю посаду, – шість за мінімально необхідної кількості в 11. Двоє членів ВРП не підтримали жодного кандидата.

Наразі орган тимчасово очолює заступник голови ВРП Дмитро Лук'янов, але його повноваження завершаться наприкінці лютого. А в середині березня спливе чотирирічний строк перебування на посаді двох членів ВРП за квотою з'їзду суддів України – Інни Плахтій та Віталія Саліхова.

У цьому матеріалі спробуємо розібратися, що відбувається всередині Вищої ради правосуддя, як це впливає на саму ВРП та на судову владу, коли ВРП може поповнитися новими членами й чи є шанс обрати нового голову 20 лютого, як це заплановано в порядку денному.

Кворум і ризик втратити частину функцій

У складі Вищої ради правосуддя має працювати 21 член – 10 за квотою з'їзду суддів та по два члени від адвокатів, прокурорів, науковців, президента та парламенту. Голова Верховного суду входить до складу ВРП за посадою, але з об'єктивних причин не працює там щодня. Кворум ВРП (та, відповідно, її повноважність) для різних питань різний. Для призначення суддів наприклад, він становить не менш як 14 членів.

2022 року ВРП майже рік не працювала, адже чинних на той момент членів було від трьох до шести. Частина функцій взагалі не виконувалася, а частину передали голові Верховного суду (наприклад, тимчасові відрядження суддів

та зміну підсудності судів). Чим закінчилися для Всеволода Князева надмірні, майже імператорські повноваження, всі побачили вже за рік. Більше таких небезпечних експериментів не варто проводити не тільки в судовій владі, а й у будь-якому іншому органі, адже, як відомо, «влада розбещує, абсолютна влада розбещує абсолютно».

Наразі у складі ВРП працює лише 17 членів (включно з головою ВС Станіславом Кравченком). Так відбувається тому, що президент уже майже два роки не призначає членів ВРП за своєю квотою. Нині триває вже третій «президентський» конкурс на ці посади, бо кандидатури переможців попередніх конкурсів не задовільнили президента та його конкурсну комісію.

А з'їзд адвокатів України вже понад три роки навіть не розпочинає конкурсів за своєю квотою. І це давно стало приводом не лише для серйозного занепокоєння всередині країни, а й для реакції з боку наших європейських партнерів, які наполегливо радять унеможливити ситуації тривалих непризначень членів ВРП на посади. Тому в проєкті Дорожньої карти з верховенства права (до розділів 23 та 24 кластеру «Основи») одним із заходів на шляху вступу України до ЄС передбачено проведення з'їзду адвокатів онлайн, аби обрання органів суддівського врядування чи переобрання органів адвокатського самоврядування не розтягувалося на роки.

У двох членів ВРП за три тижні закінчаться повноваження. Й у ВРП залишаться працювати тільки 15 членів. Кворум формально є. Однак навіть за такої кількості частину дисциплінарних функцій ВРП буде заблоковано.

Відповідно до закону, перегляд рішень дисциплінарних палат про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності здійснюється пленарним складом ВРП, однак у таких засіданнях не беруть участі члени тієї дисциплінарної палати, яка ухвалила рішення про дисциплінарну відповідальність того чи того судді.

Отже, за наявності лише 15 членів ВРП перегляд рішень дисциплінарних палат буде заблоковано. Оскільки в цих дисциплінарних палатах працює по п'ять членів ВРП, а для повноважності пленарного складу необхідні 11, остаточне звільнення суддів-зрадників, корупціонерів і всіх тих, щодо кого є рішення палат, у яких брали участь п'ять членів ВРП, буде неможливим. І це без урахування самовідводів, хвороб, відряджень, відпусток тощо.

Пролонгація повноважень членів ВРП

Звісно, найлогічнішим рішенням за таких умов було б якнайшвидше обрання з'їздом суддів двох своїх представників та призначення президентом двох членів ВРП за його квотою.

Проте перевірка кандидатів, які виявили бажання бути обраними на ці посади, досі триває. Наприклад, голова Ради суддів України Богдан Моніч 14 лютого проінформував, що з'їзд суддів збереться «одразу після надання Етичною радою кандидатів на посаду членів ВРП». Однак строк завершення цієї перевірки Етичною радою невідомий.

От і виходить, що ніби інструмент попередньої перевірки кандидатів цілком правильний для того, щоб унеможливити призначення недоброчесних осіб членами ВРП. Та це вже друга «перевірна комісія», що не встигає завчасно надати кандидатів, а тому зупиняється або частково зупиняється робота конституційного органу (нагадаємо, що з кінця січня немає кворуму у Великій палаті Конституційного суду України, оскільки Дорадча група експертів не встигла вчасно перевірити кандидатів у судді КСУ).

Щоправда, на відміну від Закону «Про Конституційний суд України», Закон «Про Вищу раду правосуддя» містить норму, яка передбачає: «Якщо Вища рада правосуддя може стати неповноважною через закінчення строку повноважень члена ВРП, такий член ВРП продовжує виконувати свої повноваження до дня обрання (призначення) на його посаду іншої особи, але в будь-якому випадку не більше трьох місяців з дня закінчення строку, на який такого члена Вищої ради правосуддя було обрано (призначено)».

Тут – одразу дві проблеми. По-перше, чи є наразі підстави застосовувати цю норму, адже неповноважною ВРП у березні стане не повністю, а лише щодо однієї з функцій? А, по-друге, раніше цієї норми ніколи не застосовували, тож робочого механізму її застосування немає, навіть якщо ВРП потрактує її так, що підстави для продовження повноважень членів ВРП Саліхова та Плахтій є.

Нагадаємо, що все це відбувається на тлі відсутності у Вищій раді правосуддя очільника та закінчення наприкінці лютого повноважень у заступника голови ВРП Дмитра Лук'янова (і, відповідно, необхідності провести вибори ще й на цю посаду).

Друга спроба

На 20 лютого призначено повторні вибори голови ВРП, але є декілька цікавих нюансів.

Так, іще в січні 2025 року, напередодні перших виборів голови ВРП, її члени домовилися, що обиратимуть голову лише за наявності на такому засіданні всіх членів ВРП, включно з головою ВС.

27 січня цих домовленостей було дотримано, проте необхідних 11 голосів так ніхто й не зібрав. Водночас наші джерела у ВРП кажуть, що за одного з кандидатів агітували навіть із офісу президента та парламентського Комітету з питань правової політики.

Як при цьому виконувати Дорожню карту з верховенства права, в якій передбачено посилення суддівської незалежності, залишається загадкою. Про яку незалежність у принципі може йтись, якщо політична влада намагається вплинути на вибори голови ВРП, а деякі члени ВРП «голосують по дзвінку»?

Але на політичній владі дзвінки не закінчуються: у вибори голови ВРП активно втручаються й голови деяких апеляцій. Саме ті, які сидять у своїх кріслах роками, вдало оминаючи заборони щодо третього, четвертого та п'ятого строків на посадах. До речі, розібратися з цими історіями – теж вимога Єврокомісії, відображена в Дорожній карті з верховенства права. Можна лише уявити, яким буде внутрішній супротив щодо її затвердження, якщо вона міститиме реальні

заходи з деполітизації, протидії корупції та круговій поруці.

Щодо анонсованої дати виборів голови ВРП 20 лютого, то, за наявної інформації, претендувати на цю посаду знову планують члени ВРП Усик і Сасевич. Однак у цей період заплановані відпустки деяких членів. Тож виконати внутрішні домовленості стосовно голосування всім наявним складом буде непросто (якщо не відкликати їх із відпусток).

Іншим цікавим моментом є те, що цього ж дня планують розглядати і скаргу колишнього голови Окружного адміністративного суду міста Києва Павла Вовка на рішення Третьої дисциплінарної палати ВРП про притягнення його до відповідальності у вигляді звільнення. Доповідач у цій справі – Усик.

Нагадаємо, що під час розгляду дисциплінарної справи Павла Вовка в Дисциплінарній палаті траплялися такі історії, як мінування будівлі ВРП, збій у роботі системи для голосування, перебої зі світлом, зміна залів засідання через неробочу комп'ютерну техніку, численні клопотання, відводи тощо. Чи не станеться чогось подібного в день обрання голови ВРП – питання відкрите. Однак, пам'ятаючи, що з березня цю функцію ВРП може бути взагалі заблоковано до приходу до складу Вищої ради правосуддя нових членів, відкладати це питання теж немає куди.

Нагальні завдання

Тож або в четвер на ВРП чекає флеш-рояль, або чергові перенесення важливих питань на невизначений період. А завдань у голови ВРП безліч.

Так, окремої уваги потребує налагодження взаємодії між членами ВРП та Службою дисциплінарних інспекторів (СДІ), яка запрацювала наприкінці минулого року.

За словами членкині ВРП Оксани Кваші (квота науковців), «Вищій раді правосуддя не стало легше у зв'язку з тим, що перевірка дисциплінарних скарг тепер є функцією дисциплінарних інспекторів. Для ВРП ситуація стала навіть гіршою, адже виникли проблеми з належною комунікацією між ВРП та Службою дисциплінарних інспекторів».

Допомогти налагодити роботу СДІ обіцяли проекти міжнародної технічної допомоги (МТД). Однак, як відомо, проекти USAID зупинено щонайменше на три місяці. А діяльність окремих проектів (ідеться про IDLO) викликає серйозне занепокоєння.

Наприклад, із 14 до 16 лютого за рахунок проекту IDLO на Закарпатті відбулися тренінги СДІ, де під час першої сесії дисциплінарних інспекторів вчили гендерної рівності та соціальної інклюзії. Теми, може, й важливі, та як вони впливають на аналіз інспекторами дисциплінарних скарг на предмет вчинення чи невчинення суддею дисциплінарного проступку?

А під час другої сесії дисциплінарні інспектори вивчали матеріал про сексуальні домагання та вороже робоче середовище. Звісно, можуть бути й такі скарги на суддів (нещодавно ВРП розглядало справу про мобінг), але яким є їх відсоток у загальній кількості? Одна на десять тисяч? І ту закрито за відсутністю доказів.

Чому проект IDLO вчить дисциплінарних інспекторів за такою дивною програмою, – здається, питання риторичне. Мабуть, тому, що деякі проекти МТД живуть за власними правилами: на що змогли залучити фінансування, те й «продають». Урегулювати це належним чином – також одне із завдань ВРП.

Не менш важливе завдання – проведення конкурсу на посаду голови Державної судової адміністрації України. Це питання вже понад рік не вирішується, а головний фінансовий орган судової влади, по суті, півтора року функціонує без постійного керівника.

Замість висновків

Насправді ж головним завданням голови Вищої ради правосуддя, незалежно від прізвища, яке з'явиться чи не з'явиться в четвер, мала б бути робота з реального забезпечення незалежності судової влади – і в питаннях взаємодії з іншими гілками влади, і всередині судової системи, і під час розгляду дисциплінарних скарг, і щодо захисту авторитету правосуддя в разі втручання в

діяльність конкретного судді, і забезпечення фінансових гарантій незалежності суддів тощо. Звісно, не самостійно, а на рівні всього органу: як перший серед рівних.

Це може зробити лише людина, яка є рівновіддаленою від усіх гравців політичної

влади, не має «боргів» за призначення на посаду, не боїться брати на себе відповідальність за непопулярні рішення, не хоче бути зручною для всіх і має повагу всередині ВРП (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/LAW/vishcha-rada-pravosuddja-vibori-holovi-20.html>). – 2025. – 19.02).

В. Тараненко, Главком: Три голови замість однієї. Що виросло на місці одіозного «суду Вовка»?

Замість ліквідованого Окружного адміністративного суду Києва працюватимуть три нові суди

Історія зі створенням нових окружних адмінсудів у столиці нагадує відому казкову оповідку про Змія Горинича. Коли замість однієї відрубаної голови, одразу виросло три. Саме так сталося в українських реаліях з ліквідованим у грудні 2022 року Окружним адміністративним судом Києва (ОАСК): на його місці спочатку з'явився Київський міський окружний адміністративний суд, а через два роки, 26 лютого 2025 року – Спеціалізований окружний адміністративний суд та Спеціалізований апеляційний адміністративний суд. Рішення щодо останніх двох судових інстанцій далось нелегко, оскільки перед тим парламентська більшість провалила прийняття схожого документа, який просував Кабінет міністрів.

Як з'ясувалося, урядовці, а саме Міністерство юстиції, фактично діяли у режимі цейтноту: з одного боку, наче дамоклів меч, нависали узяті Україною міжнародні зобов'язання щодо проведення судової реформи у стислі терміни, з іншого – судовий колапс, пов'язаний із переданням тисячі томів справ із ліквідованого ОАСКу до Київського окружного адміністративного суду. Тому компромісним рішенням стала підтримка владою законопроекту №12368-1 авторства нардепа від «Батьківщини» Сергія Власенка.

«Це ми нарешті виконали один з прострочених маяків МВФ, де дедлайн був 31 грудня минулого року», – так підсумував затяжне голосування за «судовий» законопроект нардеп від «Голосу» Ярослав Железняк.

«Главком» поспілкувався з експертами, політиками та представниками Мін'юсту. Усі одностайно зійшлися на тому, що прийняття законопроекту №12368-1 – проміжний успіх. Тепер президент Володимир Зеленський повинен внести до Ради два законопроекти про утворення спеціалізованих окружних адмінсудів. За такими ж лекалами, як у 2018 році тодішній глава держави Петро Порошенко виступив ініціатором проекту закону про утворення Вищого антикорупційного суду.

ОАСК, який не пережив війну

Протягом останніх десяти років навіть люди, далекі від юриспруденції, чули абревіатуру ОАСК. Ідеться про столичний суд, який відзначився доленосними вердиктами. Наприклад, у грудні 2013 року зобов'язав спецпризначенців розігнати активістів Майдану. Починаючи з кінця 2014-го, ОАСК задовольнив сотні позовів люстрованих прокурорів та чиновників, змушуючи державні інституції виплачувати їм солідні компенсації.

У 2017 році Окружний адмінсуд визнав законною схему закупівлі так званих «рюкзаків Авакова», чим допоміг сину ексміністра внутрішніх справ уникнути покарання.

У квітні 2019 року суд визнав незаконною націоналізацію Приватбанку. Того ж року суддя ОАСК Анна Кузьменко заборонила перейменування Української православної церкви Московського патріархату, а саме вказування її належності до Росії. Хоча цього вимагав закон, ухвалений парламентом.

У 2021 році суд зобов'язав Міністерство освіти переглянути опис Революції гідності у підручниках історії України. Також Окружний

адміністративний суд Києва скасував новий український правопис. Однак апеляційний суд відновив статус-кво, залишивши чинною нову грамоту.

За лічені місяці до великої війни ОАСК взагалі вляпався в дуже підозрілу історію – узяв до розгляду позов президента-втікача Віктора Януковича. Той оскаржував рішення Верховної Ради, датовані 2014-2015 роками! Зокрема, експрезидент просив визнати протиправною і скасувати постанову Ради про його самоусунення від виконання конституційних повноважень і призначення позачергових президентських виборів.

Окружний адміністративний суд тягнув із розглядом двох позовів Януковича до кінця квітня 2022 року. Існує версія, що судді ОАСК навмисно «маринували» справи Януковича, очікуючи на розвиток подій на фронті. Як розповів в інтерв'ю Гордону колишній начальник управління Служби безпеки України у Донецькій та Луганській областях генерал-майор запасу Олександр Петрулевич, суд мав ухвалити рішення щодо Януковича одразу після того, як росіяни взяли би Київ.

За пару тижнів до своєї кончини (початок грудня 2022-го) ОАСК продовжував генерувати дивні та сумнівні рішення: наприклад, скасував статус пам'ятки культури столичної будівлі «Квіти України», яку приватні інвестори планували перетворити на офісний центр із паркінгом.

Окремим тавром на діяльності одіозного суду стали так звані «плівки НАБУ». На записах, які у 2019-2020 роках вели правоохоронці у кабінеті тодішнього голови ОАСК Павла Вовка, зафіксовано розмови служителів Феміди про спроби захоплення контролю над Вищою кваліфікаційною комісією суддів та Вищою радою правосуддя. Ба більше: за версією слідства, низка суддів ОАСК «ухвалювала замовні рішення у власних інтересах, а також в інтересах політичних еліт та бізнес кіл».

Суди на папері

Експертка з судової реформи Лабораторії законодавчих ініціатив Карина Асланян у коментарі «Главкому» нагадала специфіку справ,

які розглядав Окружний адміністративний суд Києва: починаючи від справ простих киян (пенсії, податки підприємців), закінчуючи топовими адміністративними справами проти центральних органів влади.

Основні претензії до роботи вказаного суду часто з'являлися після ухвалення ним рішень із «політичним забарвленням». У грудні 2022 року, коли Рада ліквідувала ОАСК і створила Київський міський окружний адміністративний суд. По суті, тоді на папері (бо до цього часу цей суд так і не запрацював) виник такий собі ОАСК-2, вважає Асланян.

Як зазначила експертка з судової реформи, міжнародні партнери у рамках підписання Ukraine Facility та меморандумів з МВФ зобов'язали Україну створити новий суд, який би розглядав адмінсправи проти центральних виконавчих органів влади. Кабінет міністрів відреагував на побажання іноземних партнерів, і розробив законопроект про створення Вищого адміністративного суду, який складався б з суду першої інстанції та апеляційної палати (за прикладом Вищого антикорупційного). Нова Феміда повинна була замкнути на собі розгляд справ проти центральних органів виконавчої влади, які були підсудні ліквідованому ОАСК:

-справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Кабінету міністрів, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Нацбанку чи іншого суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України, за винятком справ, віднесених до підсудності Верховного суду як суду першої інстанції;

-справи за позовом Антимонопольного комітету у сфері державної допомоги суб'єктам господарювання;

-справи щодо здійснення державного регулювання, нагляду і контролю у сфері медіа;

-справи щодо скасування реєстрації політичної партії;

-справи щодо оскарження рішень: Конкурсної комісії з організації та проведення конкурсу на посаду заступника генпрокурора-керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Комісії з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності

діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; комісії з проведення конкурсу на зайняття посади директора Національного антикорупційного бюро; Комісії з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро; Конкурсної комісії з відбору на посаду Голови Національного агентства з питань запобігання корупції; конкурсної комісії з відбору на посаду Голови Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Конкурсної комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Бюро економічної безпеки України; Конкурсної комісії з проведення конкурсу на зайняття посади керівника центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;

справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів.

«Щодо Київського міського окружного адміністративного суду, то він має зосередитися на розгляді звичайних адміністративних спорів мешканців столиці, без розгляду позовів до центральних органів влади», – наголосила експертка.

На початку січня цього року Верховна Рада провалила урядовий законопроект зі створення Вищого адміністративного суду. Того ж дня парламент підтримав у першому читанні альтернативний законопроект №12368-1 авторства «Батьківщинівця» Сергія Власенка. 26 лютого вказаний проект закону було схвалено у цілому.

За словами Карини Асланян, ідея створення Вищого адміністративного суду чимось нагадувала б Вищий антикорупційний суд. Однак, парламент ухвалив іншу «формулу».

«Претендувати на посади суддів антикорупційного суду можуть судді, адвокати та науковці. У законопроекті Власенка розширено категорію кандидатів на посади суддів, туди дописали державних службовців категорій «А» і «Б». У чому небезпека? Наприклад, керівник певного юридичного департаменту міністерства, пропрацювавши

на посаді 20 років, обирається суддею нового Спеціалізованого окружного адміністративного суду. Маємо конфлікт інтересів, оскільки колишній чиновник, залежний від держави, судитиме державу», – наголосила фахівчиня Лабораторії законодавчих ініціатив.

Крім цього, експертка має сумніви щодо незалежного складу майбутньої Експертної ради. Адже на відміну від Громадської ради міжнародних експертів, яка складається з іноземних суддів у відставці, прокурорів, адвокатів (відповідає за набір суддів Вищого антикорупційного суду), які не мають в Україні ніяких інтересів, добір суддів до двох спеціалізованих адмінсудів проводитиме Експертна рада (до її складу ввійдуть по троє представників від Ради суддів України та міжнародних організацій).

Народний депутат від «Слуги народу» і член парламентського комітету з питань правової політики Ігор Фріс розповів «Главкому», що остаточна редакція законопроекту колеги Сергія Власенка – це симбіоз «гарних рис, узятих із раніше проваленого урядового законопроекту та свіжих комітетських правок».

«Ухвалений закон зберіг ідею Сергія Власенка – створення двох спеціалізованих адміністративних судів (перша та апеляційна інстанції). З боку уряду залишили утворення Експертної ради (до її складу ввійдуть по троє представників від Ради суддів України та міжнародних організацій), яка разом із Вищою кваліфікаційною комісією суддів обиратиме нових служителів Феміди. Від себе комітет Верховної Ради з питань правової політики вніс важливу правку, зменшивши з шести до трьох років повноваження Експертної ради. На думку комітету, трьох років буде достатньо для формування суддівського корпусу у цих двох інстанціях», – сказав обранець.

Представник пропрезидентської сили пояснив, що законопроектом №12368-1 сформовано базу для створення двох спеціалізованих судів. Зокрема, йдеться про критерії якісного та кількісного добору складу суддів. Що стосується самого запуску нових судів, то, відповідно до Конституції та закону про судоустрій та статус суддів, має бути

окремий законопроект, який подає президент до Верховної Ради. Такого проекту закону наразі немає.

Водночас ані нардеп Фріс, ані Міністерство юстиції не змогли назвати «Главкому» бодай приблизні суми, необхідні для утримання Спеціалізованого окружного адміністративного суду та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду. Наприклад, урядовий законопроект містив чіткі цифри: 257,6 млн грн уже цього року Вищий адміністративний суд мав би витягнути з державного бюджету. Також у наступні три роки новий суд потребував додаткових фінансових вливань на суму 145,4 млн грн.

За оцінкою експертів, укомплектування судьями двох спеціалізованих окружних адмінсудів може розтягнутися до року. Поряд із цим нікуди не зник ризик «червоної картки», коли нардепи самі ставлять під сумнів те, що наголосували. Яскравий приклад – у 2020 році

49 обранців направили до Конституційного суду подання з клопотанням визнати закон «Про Вищий антикорупційний суд» таким, що не відповідає Конституції України. Натомість за майже п'ять років Конституційний суд так і не спромігся розв'язати цей ребус.

«Де гарантія, що після ухвалення законопроекту Власенка група народних депутатів не подасть до Конституційного суду подання про визнання неконституційним створення Спеціалізованого окружного адміністративного суду та Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду? Відповіді на питання, хто і як збирається реагувати на ці ризики, дуже хотілося б почути від парламентарів, котрі голосували за ці суди», – зазначила експертка з судової реформи Лабораторії законодавчих ініціатив Карина Асланян (*Главком* (<https://glavcom.ua/publications/tri-holovi-zamist-odnijeji-shcho-viroslo-na-mistsi-odioznoho-sudu-vovka-1047072.html>)). – 2025. – 27.02).

М. Яровенко, Дзеркало тижня: Замість ОАСК: у чому проблема з двома новими судами, проголосованими Радою?

26 лютого Верховна Рада України ухвалила законопроект про внесення змін до закону «Про судоустрій і статус суддів», який передбачає створення Київського міського окружного адміністративного суду та Київського міського апеляційного адміністративного суду. Ці суди мають перебрати повноваження ліквідованого Окружного адміністративного суду Києва (ОАСК). Проте деякі аспекти цього рішення залишаються неясними.

По-перше, незрозуміло, звідки братимуть кошти на їхнє утримання. Народні депутати та експерти зазначали, що ці суди мають стати аналогом Вищого антикорупційного суду (ВАКС) і функціонувати за схожими принципами. При цьому бюджет ВАКС становить 430 мільйонів гривень на рік, тоді як загальне недофінансування судової системи сягає 40%. Де знайти додаткові ресурси – питання відкрите.

По-друге, коли проводити конкурс на посади в цих судах? За інформацією Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС), конкурс до апеляційних судів завершиться не раніше 2026 року. Наразі розпочато конкурс до судів першої інстанції, а також оголошено новий конкурс до ВАКС, оскільки попередній провалився. Після завершення відбору до апеляційних судів, Верховний Суд просить оголосити конкурс на свої вакансії. Крім того, має стартувати конкурс до Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Така кількість паралельних процесів створює значне навантаження на ВККС.

По-третє, варто згадати приклад Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Його створили ще у 2017 році, зареєстрували у 2020-му, але досі він існує лише на папері: є працівники апарату, бюджет у розмірі близько 4,5 мільйона гривень на рік, але

судді так і не призначені. Конкурс, який свого часу заблокувала відсутність ВККС, зараз призупинено на користь більш пріоритетних відборів. За нинішніми темпами його старт можливий не раніше середини 2026-го, а то й 2027 року.

І це лише початок: суди утворюються та ліквідуються шляхом прийняття відповідного законодавчого акту, так записано в Конституції і Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Президент має право внести проект закону про утворення або ліквідацію суду до

Верховної Ради після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Отже, наразі складається враження, що два нові суди можуть повторити долю Вищого суду з питань інтелектуальної власності – залишитися проектом без реального втілення. Водночас вони стануть додатковим викликом для нових складів Вищої ради правосуддя та ВККС (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/LAW/zamist-oask-u-chomu-problema-z-dvomanovimi-sudami-proholosovanimi-radoju.html>). – 2025. – 27.02).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Дорадча група експертів (ДГЕ) підбила підсумки етапу оцінювання компетентності кандидатів та сформувала рейтингові списки на п'ять посад суддів Конституційного суду України за квотами Верховної Ради і Президента.

Як передає Укрінформ, відповідна інформація оприлюднена на сторінці Дорадчої групи експертів у Фейсбучі.

Як зазначається, у підсумку оцінку «відповідає» отримали шість кандидатів, які допущені до конкурсного відбору на дві вакантні посади суддів КСУ за квотою Верховної Ради: Барабаш Юрій Григорович, Водянніков Олександр Юрійович, Кириченко Юлія Миколаївна, Клименко Оксана Михайлівна, Тропін Захар Володимирович, Цимбалістий Тарас Олегович.

Також оцінку «відповідає» отримали шість кандидатів, які допущені до конкурсного відбору на три вакантні посади суддів КСУ за квотою Президента: Барабаш Юрій Григорович, Водянніков Олександр Юрійович, Конstantий Олександр Володимирович, Савчин Михайло Васильович, Солдатенко Оксана Володимирівна, Яроменок Роман Олександрович (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3961424-hto-mozestati-suddami-konstitucijnogo-sudu-za-kvotouvr-i-prezidenta-eksperti-zaversili-ocinuvanna.html>). – 2025. – 18.02).

26 лютого, Верховна Рада ухвалила законопроект №12368-1, чим підтримала створення одразу двох нових судів замість ліквідованого сумнозвісного Окружного адміністративного суду (ОАСК).

Створення суду на заміну ОАСК – серед маяків Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Європейського Союзу (ЄС). Отже, формально нардепи виконали вимоги міжнародних партнерів. Проте депутати залишили в законопроекті ряд лазівок, які дозволять владі зокрема просувати ручних суддів на посади в нових судах та впливати на рішення апеляційної інстанції.

«Поділити вищий суд на два окремих хочуть для того, щоб забезпечити контроль в першу чергу над апеляційною інстанцією. Там буде менше суддів, і відповідно більше можливостей впливати на них через адміністративний ресурс і тиск правоохоронної системи», – зазначає заступниця виконавчої директорки Центру протидії корупції (ЦПК) Олена Щербан.

Так, відтепер функції ОАСК виконуватимуть два суди – Київський спеціалізований окружний адміністративний суд та Київський спеціалізований апеляційний адміністративний суд. Новостворені суди розглядатимуть позови щодо скарг громадян та бізнесу на Кабмін, центральні органи виконавчої влади, Нацбанк, правомірність рішень Антимонопольного комітету, конкурсів в НАБУ, САП, НАЗК, БЕБ тощо.

Раніше ЦПК вже писав про недоліки цього законопроекту.

По-перше, при створенні нових судів міжнародні експерти матимуть значно меншу роль, ніж у доборі суддів Вищого антикорупційного суду (ВАКС). Хоча від початку міжнародні партнери вимагали, аби новий суд на заміну ОАСК був створений за тим же підходом, що і ВАКС. Так, щоб ухвалити висновок про недобросовісність або некомпетентність кандидата лише голосів міжнародників не вистачить. Такий висновок зможуть ухвалити лише з урахуванням голосу когось із квоти зашквареної Ради суддів.

По-друге, депутати відмовилися закріплювати на рівні закону вимоги щодо прозорості конкурсу на посади суддів та необхідності оприлюднення практичних завдань кандидатів, методик їх оцінки та виставлених оцінок кожним членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) кожному кандидату. Все це в підсумку залишає багато прогалин для дійсно незалежного добору суддів.

Таким чином, впровадження цього законопроекту вимагатиме ретельного моніторингу з боку медіа та суспільства, який допоможе запобігти зловживанням у процесі відбору суддів і забезпечити реальну незалежність судів (*Центр протидії корупції (https://antac.org.ua/news/nardepy-proponuiut-dva-sudy-zamist-oask-vymohy-mvf-ta-yes-formalno-vykonani-ale-ryzyk-pryznachennia-ruchnykh-suddiv-lyshyly-v-finalnomu-teksti/)*. – 2025. – 26.02).

З метою забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя в частині належного фінансування та умов для функціонування судів, органів та установ системи правосуддя у 2025 році та 2026–2028 роках Вища рада правосуддя затвердила звернення до Уряду.

Згідно зі статтею 130 Конституції України держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя.

Відповідно до частини третьої статті 33 Бюджетного кодексу України Вища рада правосуддя до 1 березня року, що передує плановому, подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо пріоритетних завдань фінансового забезпечення судової влади та її незалежності.

З метою дотримання вимог статті 130 Основного Закону України щодо забезпечення державою фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів Вища рада правосуддя просить урахувати пропозиції щодо пріоритетних завдань фінансового забезпечення судової гілки влади та її незалежності під час формування і складання Державного бюджету України на 2026 рік і показників державного бюджету на 2027–2028 роки з огляду на обґрунтовану потребу у фінансуванні головних розпорядників бюджетних коштів системи правосуддя – Вищої ради правосуддя, Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Державної судової адміністрації України, Вищого суду з питань інтелектуальної власності (*Вища Рада Правосуддя (https://hcj.gov.ua/news/zvernennya-vyshchoyi-rady-pravosuddya-do-kabinetu-ministriv-ukrayiny-iz-propozyciyamy-shchodo)*. – 2025. – 26.02).

Голова Комітету Верховної Ради з питань правової політики Денис Маслов розповів, що вимоги іноземних партнерів в питаннях судової реформи в багатьох випадках фактично були експериментом над судовою владою України, до того ж не завжди успішним.

Про це народний депутат розповів під час роботи конференції «Вступ України до ЄС: формування трансформаційного порядку денного».

«В процесі євроінтеграції, якщо відверто, то ми виконуємо певні експерименти. Як приклад – добір на посади суддів Конституційного Суду України. Ми вивчали досвід відбору суддів в конституційні суди багатьох країн світу, дійшли навіть до досвіду Габону (держава на західному узбережжі Центральної Африки), але ніде такого не знайшли. Однак ми все ж першими вирішили запровадити у себе в країні

вже відому зараз процедуру», – розповів Денис Маслов про створення у 2023 році Дорадчої групи експертів, яка за участю іноземних експертів здійснює попередній відбір суддів КСУ.

Зазначимо, що досвід діяльності Дорадчої групи експертів є достатньо суперечливим, а відбори суддів КСУ за участю ДГЕ неодноразово завершувалися провалом. При цьому Конституційний Суд у січні втратив кворум і поки що не може виконувати свої конституційні повноваження у повному обсязі.

«Інколи в процесі стаються помилки. Помилки, як зі сторони тих, хто надає нам рекомендації, так і зі сторони тих, хто намагається втілити їх у життя. Но стосовно проблемних питань нам потрібна відверта дискусія між європейськими інституціями, нашими Урядом, Верховною Радою, громадянським суспільством», – зазначив Денис Маслов.

Народний депутат розповів, що справжньою несподіванкою для нього став провал конкурсу в Апеляційну палату ВАКС, а також відсутність великої кількості претендентів на посади суддів першої інстанції ВАКС.

«Я навіть не здогадувався, що може виникнути ситуація як з конкурсом до Вищого антикорупційного суду. Це яскравий приклад помилок, давайте говорити про це відверто. Але

чому так сталося? У нас були рекомендації від наших партнерів, зокрема, щодо необхідності встановити прохідний бар'єр за етап тестування на когнітивні здібності у 75% від максимально можливої кількості балів», – повідомив Денис Маслов.

За словами голови Комітету, у подальшому стало зрозуміло, що встановлення високого прохідного бар'єру за етап тестування на рівень IQ, було помилкою.

«Але це була вимога для отримання Україною макрофінансової допомоги, також зазначений підхід підтримувався певними представниками нашого громадянського суспільства. Коли ж стало очевидним, що процедуру треба змінювати, то це вдалося зробити лише для конкурсу в апеляційні суди. Для конкурсу до ВАКС все залишилося як було, оскільки з ВККС повідомили, що змінювати правила у межах конкурсу на посади суддів Антикорупційного суду не можна», – розповів Денис Маслов.

Втім, у підсумку, після низки невдач, новий конкурс на посади суддів АП ВАКС відбудеться вже за новою процедурою (*Судово-юрідична газета* (<https://sud.ua/uk/news/publication/323123-takogo-net-dazhe-v-gabone-v-verkhovnoy-rade-rasskazali-ob-eksperimentakh-nad-sudebnoy-vlastyu-vo-vremya-protsessa-evrointegratsii>). – 2025. – 15.02).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Кравченко С., Голова Верховного Суду

Довіра до суду: важливі міркування, які ґрунтуються на фактах

Що ми знаємо сьогодні про джерела даних, які стосуються стану довіри до суду в Україні? Одним із них є медіа, які здебільшого в негативних конотаціях висвітлюють діяльність судів, привертаючи увагу до сумнівних рішень, кейсів, випадків корупції, резонансних справ тощо.

Цьому можна з легкістю знайти пояснення, адже висвітлення інформації про звичайні судові справи – розірвання шлюбу, визначення

місця проживання дитини, стягнення кредитної заборгованості, інші майнові спори – не становить такого суспільного інтересу, тож не привертатиме увагу споживачів ЗМІ.

Така інформація формує у громадян негативне сприйняття суду й судової влади та здебільшого є ключовим джерелом формування ставлення до суду в тих представників нашого суспільства, які жодного разу не були в суді.

Водночас потрібно віддати належне, що в цю категорію висвітлення резонансної інформації потрапляють і позитивні кейси – здебільшого про те, як суди захистили пам'ятки історичної, культурної спадщини, як заборонили здійснення забудови в історичних ділянках міст. Такої інформації значно менше, ніж негативної.

Медіа є основним джерелом інформації про діяльність суду для більшості громадян України.

Ще одним джерелом такої інформації є дані судової статистики. Насамперед це показники заявлених суддям відводів. Ця інформація досягає лише представників вузьких професійних кіл – здебільшого самих суддів та правників.

Для тих, хто не знає, повідомлю, що на початку кожного судового розгляду суддя запитує в учасників процесу: «Чи довіряєте Ви суду?». Якщо суддя отримує позитивну відповідь, справа продовжує розглядатись. Якщо ж учасник справи суду (судді) не довіряє, він має право заявити судді відвід, і ця заява має бути розглянута іншим суддею цього суду.

За даними судової статистики, відводи заявляються в 1% справ, які розглядаються судами.

До речі, і це дуже важливо, за рік місцеві суди розглядають 3,7 млн справ (1,2 млн – цивільні справи, 900 тис. – кримінальні провадження (здебільшого це діяльність слідчих суддів), 860 тис. – справи про адміністративні правопорушення, 500 тис. – справи адміністративного судочинства; 190 тис. – господарські справи).

Судді працюють в умовах шаленого навантаження. Хоч ця тематика не повною мірою стосується довіри до суду, ми не маємо залишати цей фактор поза увагою. Адже можна лише уявити, в яких умовах працює суддя, який отримує 10 нових справ щодня, і наскільки небагато часу він може приділити кожній справі.

Таким чином, якщо конкретний учасник не довіряє складу суду, він може заявити відвід, і в 99% випадків учасники цим правом не користаються. Я цілком свідомий того, що цей показник не можна сприймати як абсолютний показник довіри до суду, проте серед усіх

факторів, ведучи мову про довіру до суду, ми не можемо нехтувати цим показником.

Важливим статистичним показником рівня довіри є і показник апеляційного та касаційного оскарження рішень у справах. В апеляційному порядку оскаржується лише до 20 % ухвалених судами першої інстанції рішень, в касаційному порядку – 10% від тих, які були оскаржені в апеляційному.

Наступним джерелом інформації про довіру до суду є результати опитувань громадян. Власне, це джерело інформації може бути доволі надійним або ж навпаки може стати небезпечним джерелом недостовірних даних про довіру до суду.

Що є визначальним на цьому роздоріжжі? Методологія.

Найпоширенішими є випадки проведення опитування громадян, коли на запитання про рівень довіри до органів влади, зокрема до суду, відповідають громадяни, які не мали досвіду участі в судових процесах, а в умовах відсутності такого досвіду вони керуються тим, що побачили, почули чи прочитали в медіа. За останніми такими опитуваннями, рівень недовіри до всіх органів влади, в тому числі до суду, становить 70%.

Вочевидь, і така методологія має право на існування, а аналіз її динаміки може стати виміром тих чи інших показників загальної думки нашого суспільства. Однак цього явно недостатньо для того, щоб сформулювати об'єктивну думку про систему правосуддя в державі та дійсний рівень довіри до суду.

Чи можемо вважати достовірними результати опитування думки громадян про певне явище, якщо зі 100% опитаних лише 10% мали відповідний власний досвід, а 90% його не мали? Уявімо, що ми хочемо сформулювати враження про фільм і отримуємо дані, що 70% опитаних не вважають його цікавим. При цьому, 90% опитаних узагалі цей фільм не переглядали, а формували свою думку на підставі відгуків про нього в медіа.

Буквально такою ж методологією є згадана вище методологія, за якою визначається рівень довіри до суду.

Дуже схожим чином проводяться опитування, спрямовані на визначення стану корупції в тій чи іншій сфері для встановлення індексу сприйняття корупції.

За одним з останніх опитувань, яке проводилося на замовлення НАЗК, індекс сприйняття корупції за показником корупційного досвіду в судовій системі сформовано завдяки опитуванню громадян, лише 10% з яких зверталися до судової сфери.

Мені можуть заперечити, що така кількість опитаних осіб із судовим досвідом є достатньою для соціологічної вибірки. Проте результати цих же опитувань свідчать про протилежне.

Відсоток довіри до суду в осіб, які мали досвід участі в процесі, є значно вищим, ніж відсоток, сформований за результатами опитування осіб, які не мали такого досвіду.

Так, за результатами Дослідження ставлення громадян України до судової влади, оцінки ними різних аспектів діяльності судів, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова на замовлення Офісу Ради Європи в Україні у 2020 році (за наявною в мене інформацією, аналогічні дослідження після 2020 року не проводились із причин повномасштабного вторгнення). Його автори сформулювали такий висновок: «Оскільки більшість громадян не мають особистого досвіду спілкування з судами і визначають своє ставлення до судової системи на підставі чужого досвіду або інформації в ЗМІ, ставлення населення в цілому до судової системи є негативним, а рівень довіри є одним з найнижчих серед державних та соціальних інституцій. Проте рівень довіри громадян, які мають власний нещодавній досвід спілкування з судами, є значно вищим. Більше того, баланс довіри з боку цих громадян до судів та судової системи є позитивним, тобто число тих, хто довіряє судам, є вищим, ніж число тих, хто не довіряє» (с. 7).

Так, за цим же дослідженням, понад половина осіб, які мали досвід участі в судових процесах, вважають ухвалене у їхній справі рішення законним і справедливим.

Однак із показником довіри в осіб, які мали досвід участі в судовому процесі, також

не все так просто, і його потрібно тлумачити з урахуванням того, що такий досвід може бути позитивним (особа виграла справу) або негативним (особа програла справу).

Логічним буде припустити, що особа, яка досягла бажаного, буде більш схильною довіряти суду, а та, яка не досягла бажаного, буде схильною не довіряти суду. І на це потрібно робити поправку. Але, враховуючи, що в кожній справі є щонайменше дві сторони, ці показники збалансуюватимуть один одного.

Проте навіть у таких умовах 60% осіб, які вийшли із суду, сказали, що рішення в їхній справі було законним і справедливим (стор. 17).

Цей показник вступає в дуже серйозну конкуренцію із твердженням про те, що 70% громадян не довіряють суду.

Ще одним джерелом інформації є опитування, які проводяться в судах.

Розумію, що такі опитування не можуть вважатись авторитетними та з багатьох міркувань їх достовірність може ставитись під сумнів. Однак ці результати також у певних сенсах можуть бути показовими.

Ми проводимо такі опитування у Верховному Суді щороку. В них беруть участь лише особи, які є учасниками справ у Верховному Суді. Ми запитуємо, чи довіряють ці люди Верховному Суду, з'ясовуємо думку щодо умов, у яких відбувається судовий розгляд, умов очікування судових засідань тощо. За останні декілька років рівень довіри до Верховного Суду в таких опитуваннях перевищує 80%.

Це додає оптимізму, беручи до уваги той факт, що ми докладаємо великих зусиль для того, щоб ці опитування формувались в умовах анонімності, незалежності та незаангажованості. Водночас той факт, що вказане опитування проводиться зацікавленим суб'єктом (самим Верховним Судом), не дає нам змоги надто сильно опиратися на ці дані в публічній комунікації.

Що пропонується у зв'язку з наведеним?

Довіра до суду є надзвичайно важливою, і суд, як показує сьогоднішня ситуація, має дбати не лише про власне довіру, а й про те, яким є показник сприйняття такої довіри в суспільстві.

Я розумію, що гучні корупційні скандали підривають довіру до суду і єдине, що може слідувати за такими ганебними проявами, – це притягнення винних осіб до відповідальності, адже саме невідворотність відповідальності є одним із ключових факторів у запобіганні злочинності, зокрема й корупційної.

Проте, привертаючи увагу до одного судді, який зловживав своїм становищем, ми забуваємо про тисячі тих, які з гідністю несуть високе звання судді, самовіддано та невтомно розглядають мільйони справ, забезпечуючи право на доступ до суду.

І саме такі судді є справжнім обличчям судової влади, а не ті, які допускають ганебні прояви.

Підтвердження цій тезі знаходимо, знову ж таки, у висновках дослідження, про яке я згадував вище. Буквально зазначається таке: «є підстави стверджувати, що таке ставлення до судів та судової системи загалом [недовіра до суду] формуються громадянами швидше з політичних міркувань, а не на основі власного досвіду чи інших реальних фактів.

З високою імовірністю можна припустити, що низький рівень довіри до судів є наслідком вкрай низького рівня довіри до державних органів в цілому (не довіряють державному апарату 76,6 % опитаних). Зокрема, підтвердженням цьому є результати опитування на виході з судів громадян, які мали безпосередній досвід спілкування з судами. Так, можна стверджувати, що серед громадян, які мають нещодавній досвід спілкування з судами, переважає довіра до судової системи: баланс довіри до судової системи в цілому є позитивним, тобто число опитаних, які довіряють судам (48,0 %), було вищим, ніж число тих, хто судовій системі не довіряє (41,6 %).

Ще вищою є довіра громадян, які контактували з судами, до місцевих судів: довіру місцевим судам висловили більшість опитаних – 54,4 %, недовіру – 34,9 %. Позитивним є також баланс довіри цих респондентів до Верховного Суду та Конституційного Суду» (с. 45).

Тому дуже важливо мати об'єктивні показники рівня довіри до суду, вимірювання

якого має здійснюватися відповідно до методології, що дає наближені до достовірних результати.

Вважаю, що необхідним є запровадження щорічного опитування рівня довіри до суду, яке будуть проводити незалежні інституції, що спеціалізуються на проведенні соціологічних опитувань та будуть з'ясовувати відповідну думку в осіб, які мали досвід участі в судових процесах.

Це дасть змогу мати доволі достовірні дані, аналізувати їх за регіонами, з'ясовувати думки як фізичних, так і юридичних осіб, адвокатських об'єднань, професійних спільнот.

Я переконаний у тому, що дійсний рівень довіри до суду є значно вищим, ніж це здається, нам лише потрібно це довести.

Як повідомлялося раніше, у Верховному Суді працює Владислав Шипович, якого підозрюють у колабораціонізмі та державній зраді. Як зазначено у витягу з ЄРДР, відповідне кримінальне провадження розпочато 12.11.2024 за заявою народного депутата Кирила Нестеренка щодо неправомірних дій одного із судді ВС, який «вчинив державну зраду, тобто діяння умисно вчинене громадянином держави на шкоду суверенітету, територіальній недоторканності, обороноздатності або державній безпеці країни».

Свого часу, «ЗіБ» було направлено запит В. Шиповичу, зокрема, стосовно наявної інформації щодо його зв'язків з особами, які перебувають та здійснюють свою діяльність на тимчасово окупованих територіях України. Серед іншого – стосовно того, на основі якої угоди було здійснено відчуження житлового будинку та земельної ділянки у м.Горлівка на тимчасово окупованій території, хто є її новим власником та чи сплачувались податки або інші збори за це до бюджету РФ або так званої «ДНР»? Проте на даний час відповіді від В.Шиповича не отримано (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/165469-dovira_do_sudu_vazhlivi_mirkuvannya_yaki_runtuyutsya_na_fakt.html). – 2025. – 7.02).

Завальнюк І., суддя Одеського окружного адміністративного суду, доктор юридичних наук

Спеціалізований балансир. Місце Конституційного Суду України в системі механізму державної влади

Сучасні виклики, такі як політичний вплив, проблеми судової реформи та необхідність приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів, потребують детального аналізу місця Конституційного Суду України в системі механізму державної влади.

Відповідно до норм закону «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 №2136-VIII, КСУ є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції законів України та у передбачених Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції, а також інші повноваження відповідно до Конституції.

Отже, КСУ є важливим елементом механізму державної влади, що забезпечує верховенство Конституції, контроль за діяльністю державних органів та захист конституційних прав і свобод громадян. Його функціонування є невід'ємною складовою принципу поділу влади, що є основою демократичної правової держави, та безпосередньо впливає на стабільність державного управління, захист прав людини та дотримання демократичних принципів.

В європейській континентальній практиці для забезпечення демократичного конституційного ладу й захисту фундаментальних прав кожної особи відповідними повноваженнями наділяються спеціальні органи конституційного правосуддя (конституційні суди, трибунали, ради). З метою інституційного забезпечення дотримання приписів ст.6 та інших статей Конституції у ній було передбачено розд.ХІІ, присвячений статусу, порядку формування й повноваженням Конституційного Суду України. Разом із тим, до внесення змін до відповідних статей законом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2.06.2016 №1401-VIII положення щодо

діяльності КСУ, статусу його суддів містилися й в розд. VIII «Правосуддя» Основного Закону.

Зокрема, у ч.3 ст.124 Конституції визначалося здійснення судочинства Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Поряд із зазначеним, до набрання чинності законом №1401-VIII (30 вересня 2016 року) у ст.147 Основного Закону прямо визначався статус КСУ як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні. Застосування у вказаній статті терміну «юрисдикції» (від лат. *jurisdictio* – судочинство, вирішувати правові спори) разом із прикметником «конституційної» прямо вказувало саме на його судові (у конституційно-правовій царині) повноваження, тобто як особливого спеціалізованого органу судової влади.

До того ж ст.149 (у первісній редакції) Конституції поширювала на суддів КСУ й гарантії незалежності та недоторканності, підстави для звільнення з посади, передбачені ст.126, а також вимоги щодо несумісності, визначені в ч.2 ст.127 цієї Конституції для суддів судів загальної юрисдикції. Варто зауважити, що навіть попри наведене вище визначення статусу КСУ в Конституції (до внесення змін відповідно до закону №1401-VIII) не усіма вченими-юристами єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні визнавався як орган судової влади.

Так, П.Ф. Карпечкін у 2007 писав, що Конституційний Суд України не належить до судової влади. Сучасний дослідник Д.Я. Гараджієв вважає оптимальним підходом до визначення місця органу конституційного контролю, сформованого згідно з європейською моделлю, за яким цей орган перебуває поза межами системи будь-якої гілки державної влади. Т.А. Ніколаєва зазначала, що орган централізованого конституційного контролю може бути частиною судової влади тільки у таких випадках: 1) конституція країни покладає здійснення даної особливої функції

на вищій суд системи загальних судів; 2) конституція згадує вказаний орган серед судів, які входять до судової системи. Якщо виходити з логіки наведеної позиції буквально, то можна припустити, що виключення законом №1401-VIII згадки про Конституційний Суд України у тексті розд. XIII «Правосуддя» Конституції обумовлює неприпустимість віднесення національного органу конституційної юрисдикції до системи органів судової влади.

Не сприяло однак поглядів розуміння місця КСУ в системі механізму держави і викладення ст. 147 Конституції (відповідно до закону №1401-VIII) у новій редакції. У ч. 1 цієї статті КСУ вже не визначається як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, а вказуються тільки основні його повноваження, а саме такі як: вирішення питань про відповідність Конституції законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів (повноваження конституційного нормоконтролю), здійснення офіційного тлумачення Конституції України (повноваження щодо офіційного тлумачення Основного Закону). Також закріплено, що КСУ здійснює інші повноваження відповідно до цієї Конституції.

Отже, тепер єдиним, що не вкладається в логіку міркувань прихильників позиції щодо невизнання Конституційного Суду України органом, належним до судової влади, є залишення в його назві слова «суд».

Не спомогло утвердженню в попередні роки КСУ як незалежного органу конституційного правосуддя і його використання владою в сумнівний з позицій конституціоналізму спосіб в якості інструменту вирішення певних політичних завдань. Так, В.Л. Мусіяка у травні 2017 року небезпідставно констатував, що єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні поступово набував неофіційного статусу політичного органу, в основі діяльності якого знаходилася політична доцільність. Виправити ситуацію мали на меті зміни до Конституції, внесені згідно із законом №1401-VIII. Але нечіткість цих змін при викладенні стст. 124 і 147 Основного Закону

в новій редакції призвела до ще більшої неоднозначності в розумінні місця КСУ в системі механізму державної влади.

Не можна не відмітити, що відповідно до змін, внесених до Конституції законом №1401-VIII, функціонально поєднує Конституційний Суд України із системою судів загальної юрисдикції передбачений цими змінами інститут конституційної скарги. На зв'язаність цієї нової функції КСУ щодо розгляду конституційних скарг із процесуальною діяльністю судів загальної юрисдикції вказують, зокрема, такі нормативно передбачені вимоги до змісту цього письмового клопотання до органу конституційної юрисдикції, як необхідність наведення у ньому: короткого викладу остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України; опису перебігу розгляду відповідної справи в судах; а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України тощо.

Аргументом щодо невизнання КСУ органом, належним до судової влади, у наш час не може бути здійснення ним конституційного контролю, а не правосуддя. Оскільки функції судів не вичерпуються лише правосуддям (захистом порушених суб'єктивних прав). До них належить й реалізація судового контролю, який передбачає встановлення судом відповідності рішень, дій, бездіяльності суб'єктів права певним принципам, стандартам, правилам поведінки (їх конституційності, законності).

До того ж, доволі спірним є те, що під час здійснення конституційного контролю (перевірки за конституційними поданнями норм правових актів парламенту, глави держави, уряду, Верховної Ради Автономної Республіки Крим; а за конституційними скаргами – норм законів України), Конституційний Суд у відповідному провадженні не вирішує правових спорів (у цьому випадку конституційних), не захищає прав людини і громадянина, що властиво правосуддю. Адже конституційний судовий контроль органічно проявляє свої властивості через судові процедури та процесуальні акти саме у формі та за змістом конституційного правосуддя.

У контексті порушеної проблеми доречним розглядається наведення позиції судді КСУ у відставці В.П. Тихого, згідно з якою Конституційний Суд України є не наглядовим і не контролюючим, а юрисдикційним судовим органом (підгілкою), невід'ємною частиною єдиної судової влади, спеціалізованим, не включеним до системи судів загальної юрисдикції судом для розгляду конституційно-правових спорів. Він має правосудну природу і правосудний статус, і за характером, принципами та змістом своєї діяльності здійснює судову владу – правосуддя – конституційне правосуддя [вирішує питання (розв'язує) конституційно-правові спори], у певній визначеній законом формі – у формі (шляхом) конституційного судочинства. Наведені міркування відносно розуміння місця КСУ в механізмі державної влади не втратили своєї актуальності і після набрання чинності законом №1401-VIII.

Статус Конституційного Суду України неприпустимо розглядати лише в площині контрольного органу, що звучує визначення його правової природи як інституту влади. Компетенція вирізняє КСУ як особливий орган охорони Конституції України, який шляхом здійснення судочинства визначає конституційність, підтверджує або не дозволяє існування нормативно-правових актів, які приймаються суб'єктами владних повноважень і ввійшли в зону конституційно-правового спору. При цьому не існує підстав відносити конституційне правосуддя до наглядової діяльності, оскільки вона не може надавати системності, плановості та ініціативного

характеру, коли йдеться про конституційний правопорядок і усунення порушень Конституції в нормотворчості.

Розуміння КСУ як спеціалізованого на вирішенні конституційно-правових спорів органу судової влади обумовлюють також визначені у чинній редакції ст.149 Основного Закону положення щодо гарантій незалежності і недоторканності його суддів, які є практично ідентичними тим, що установлені у чч.1–4, 8 ст.126 Конституції для суддів судів загальної юрисдикції (не беручи до уваги певних відмінностей, обумовлених особливостями повноважень, засадами організації та діяльності КСУ).

Отже, Конституційний Суд України є ключовим елементом механізму державної влади, що забезпечує верховенство Конституції та балансує взаємодію між гілками влади. Однак його ефективність залежить від рівня незалежності, стабільності правового регулювання та політичної культури в країні. В реаліях сьогодення орган конституційної юрисдикції стикається з низкою викликів, серед яких політичний тиск, проблеми виконання рішень та необхідність реформування.

У зв'язку із цим, для підвищення ефективності його роботи, вважається за необхідне зміцнити незалежність КСУ, удосконалити механізм виконання його рішень та привести діяльність Суду у відповідність до європейських стандартів. Але це тема для інших ґрунтовних досліджень та дискусій (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/165707-misce_konstituciynogo_sudu_ukraini_v_sistemi_mehanizmu_derzh.html). – 2025. – 21.02).

Ханін С., адвокат, керуючий партнер юридичної компанії «АМБЕР», к.е.н., заслужений юрист України, член правління Асоціації адвокатів України

Суддівська етика. Чи додає суддям незалежності рішення ВРП за скаргами колег на незгоду з їх рішенням?

Суддівська етика – це в першу чергу етика, а потім вже суддівська. Що саме я знаю про етику? Не роби (не думай, не бажай) того, чого не хочеш відносно себе. Але це виглядає як фб слоган, та зовсім не чіпає. А щоб від серця?

Якщо так: «Етика – це неприродня поведінка людини, яка робить добру справу не під примусом закону, а виходячи з власних переконань». Знов якимось непереконаливо.

На думку спадає історія, коли чоловік витягнув щуку з води на землю, щоб вона не потонула. (Добрими справами вимощена дорога до пекла). Добрі справі та гарні речі – це дуже мінливі поняття. Те, чим пишаєшся сьогодні, завтра занурює тебе в річку сорому.

Етика, на моє переконання, – це шлях, це частинка віри у те, що ми не просто так з’являємося на світ та падаємо не у прірву. Що наше життя має високий, великий зміст. І саме для цього ми робимо етичні вчинки, щоб не зійти з обраного шляху... Може трохи пишномовно, але краще не вийшло.

Суддівська етика – це також шлях... «Суддя має усвідомлювати постійну увагу суспільства та демонструвати високі стандарти поведінки з метою зміцнення довіри до судової влади та утвердження авторитету правосуддя»... І кожен з нас, суддя, пекар чи сажотрус прокладає свій шлях, який є дзеркалом його віри. Чи є життя після смерті? – я не знаю. Але вірю, що є. Інакше все безглуздо. А значить треба йти далі...

Я довго вагався, чи слід писати цей допис, щоб не вийшло як з спасінням щуки. Але пригадав про свій шлях та сів за клавіатуру. На роздуми, мене звісно, наштовхнула історія як кілька суддів, які образились на зміст рішення іншого судді, написали на нього скаргу (окрему ухвалу) до ВРП, а ВРП ще й вирішила покарати кривдника (рішенням другої дисциплінарної палати ВРП до судді Вищого антикорупційного суду Ярослава Шкодїна застосоване дисциплінарне стягнення у виді

догани – з позбавленням права на отримання доплат протягом місяця. – Прим. ред.).

Ну, раз судді це зробили, вони не могли не розуміти публічності такого процесу. Вони розуміли, що їх ім’я та сама подія стануть загальновідомими. І все ж таки вирішили звести рахунки у публічній площині. Тобто наразі я, як і усі інші, можу без докору сумління висловлюватись з цього приводу. Якимось один трубадур казав мені, що той, хто хоче розголосу, завжди його отримає. Сказав та голосно дунув у трубу.

«Суддя має усвідомлювати постійну увагу суспільства та демонструвати високі стандарти поведінки з метою зміцнення довіри до судової влади та утвердження авторитету правосуддя»...

Якщо новітній наратив рашки – це негативний наступ, то тут, на моє переконання, вийшло негативне зміцнення довіри до судової влади та негативне утвердження авторитету правосуддя. Фактично на загаль, для звичайних громадян, це буде лише зведенням рахунків між суддями. І ніхто ніколи в іншому людей не переконає. Більш того, логічним наслідком буде виникнення певних мемів:

Докази зникли, туман на дворі,
Судді в омані блукають,
Мабуть чорти поз’їдали вогні...
Випадки різні бувають.

«Незалежність судді під час здійснення правосуддя є передумовою забезпечення принципу верховенства права та невід’ємною складовою справедливого суду»... Я переконаний, що кожен суддя наразі ще більше відчує свою незалежність. Навіть невідкладні обшуки у суддів не так додають незалежності, як рішення ВРП за скаргами колег на зміст (незгоду) з судовим рішенням.

Є, безумовно, ще й певне професійне несприйняття згаданих подій. Якщо дійсно прокурор заявив, що «на теперішній час у

провадженні не зібрано достатніх доказів для кваліфікації дій підозрюваних», то окрема ухвала має бути відносно нього (як на мене). Ну як, тримайте мене семеро, може бути, що підозра є, а достатніх доказів для кваліфікації дій немає?

Та, на додаток, особа «без достатніх доказів для кваліфікації дій» ще й тримається під вартою. Це взагалі як?.... Я не знаю як. Мабуть, це коли доказів не має, а сторонній спостерігач все одно переконаний (жарт зрозумілий лише юристам, вибачте).

Що на останок? Завтра новий день та нові турботи.

Від себе хочу сказати лише одне. Я часто згадую ВАКС у своїх дописах. Це

зрозуміло, так як я фактично працюю тільки з антикорупційними справами. Іноді (дуже часто) я буваю незгодним з правовою позицією суду.

Але, якщо хтось зазіхне на суддів чи на суд, я стану на захист у перших рядах. Французький філософ-просвітитель Франсуа-Марі Вольтер сказав свою знамениту фразу: «Ваша думка для мене глибоко ворожа, але за Ваше право висловити її я готовий віддати своє життя».

Я звісно не Вольтер, але трохи такого щось є, чим я і пишаюсь (*Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/165572-chi_dodae_suddyam_nezalezhnosti_rishennya_vrp_za_skargami_ko.html). – 2025. – 13.02*).

Копиленко О., д.ю.н., професор, заслужений юрист України

«Моральне божевілля». «ДГЕ вийшла за рамки свого мандату, перетворившись на такий собі трибунал Святої інквізиції»

З історії стародавнього Риму ми знаємо вислів: «Горе переможеним». І ми справді переможені своєю ж корупцією, казнокрадством, жадібністю. От і приїхали до нас мудрі іноземні порадики засідати в численних комісіях, групах, наглядових радах. Такою є створена нашими руками сумна реальність, про те і вона мусить все-таки не втрачати пристойних форм.

Уже кілька років іноземці беруть участь у доборі (це вбоге слово, на жаль увійшло до нашого обігу) суддів, керівників деяких правоохоронних органів, а результати їхньої діяльності викликають суперечливу реакцію. Останнім часом дедалі активніше соцмережі, представники «третього сектору», юридичної спільноти виступають з публікаціями на цю тему.

Окремий напрям – конкурси на посади суддів Конституційного Суду, для чого створена т.зв. «Дорадча група експертів», знов-таки – з вирішальними голосами іноземців. Скромні результати цього конкурсу дістали неоднозначної оцінки. Я брав в ньому участь і маю непереборне бажання поділитися своїми враженнями.

Я хотів би згадати банальну фразу: театр починається з гардеробу, та, на жаль, сумно і ніяково було на нього дивитися. Одразу все це дійство нагадало засідання парткомісії з далекого радянського життя. Сидять члени комісії – ветерани партії і праці (їх називали «народними месниками»), і суворо дивляться на потенційну жертву. А вона на окремому стільчику посередині зали, затамувавши подих, чекає на вирішення своєї долі. Та це була зовсім інша – тоталітарна, командно-адміністративна епоха. Тому я так і не можу збагнути, чому ми всі не могли сидіти за одним круглим столом, беручи до уваги визначений законом формат співбесіди.

Так само, мене не просто здивувало, а вкрай обурило онлайн формат присутності майже всіх іноземних членів ДГЕ, які моралізаторствовали на всю країну ледь не в піжамах. Якщо так страшно приїхати до Києва, то треба бути чесними і моральними до кінця (мораль я ще не раз згадаю) і взагалі не брати в цьому участь. «Щирість тону і щирість переконань», писав колись Іван Франко.

Тепер про загальну оцінку діяльності ДГЕ. Практика застосування норм закону про

Конституційний Суд, якими вона народжена, і досвід її роботи дають підстави для висновку, що ДГЕ вийшла за рамки свого мандату, перетворившись на такий собі трибунал Святої інквізиції. Не вистачає хіба що катів та грішників в спеціальних балахонах. Відповідним є і стиль спілкування – допит на межі хамства (на це, до речі, зверталася увага в одній з публікацій).

Одна з правових причин того, що відбувається – т. зв. «Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду», що її розробила Дорадча Група. Пікантність ситуації полягає в тому, що в ній не має навіть ритуально-протокольної згадки про Конституцію і закони України – неодмінний елемент будь-яких подібних документів. Як показав конкурс, члени ДГЕ вважають цю методологію абсолютно «екстериторіальною» в правовому полі України і відповідно затято нехтують приписами нашого законодавства. Це засвідчило моє листування з ДГЕ, коли будь-які мої посилання на норми законів члени ДГЕ рішуче спростовували посиланням на власну методологію, керуючись виключно своєю «революційною правосвідомістю».

Більше того, в ході співбесіди про це відкрито в ефір заявила член цього «інквізиційного трибуналу» М. О'Коннор, сказавши, що висновки наших правоохоронних органів не мають для неї жодного значення і вона оцінює їх на власний розсуд. Власне на це я і звернув увагу в ході співбесіди, сказавши приблизно так: ви вичавлюєте з конкурсантів тільки те, що вам вигідно і хочеться почути, я відповідаю так, як вважаю за необхідне, але при цьому є хтось третій, хто вами маніпулює і підказує необхідні рішення. Склалося стійке враження, що відповіді конкурсантів взагалі нікого не цікавлять, усе давно вирішено, причому тим невідомим третім, а співбесіда, точніше допит – просто спектакль для публіки й, не хотілося би так думати... накручування «трудоднів».

Символічно, що тоді я не отримав відповіді на свої слова. Ця відповідь мені прилетіла пізніше, і абсолютно мене не здивувала.

До речі, впадає в око виняткова солідарність іноземних членів ДГЕ в їх голосуваннях.

Відповідно не виключена можливість їх попередньої змови, що теж ставить під сумнів легітимність цього конкурсу, не кажучи вже про моральність. А той факт, що думка іноземних членів ДГЕ є вирішальною в ході прийняття рішень чомусь нагадала мені відоме гасло нашого першого майдану – «ми не бидло і не раби».

Я недарма сказав про «третю силу». Виникає занепокоєння, що за лаштунками дорадчої групи діє цілий штат співробітників, доброчесність і професійність яких ніхто не вивчав. І як ці «пани Ніхто» можуть впливати на ухвалення рішення. Досить лише сказати, що іде незаконний збір інформації навіть стосовно третіх осіб, які не давали згоду на обробку своїх персональних даних. Принагідно: як і ким зберігається ця інформація – фактично цілі досьє на кандидатів, ким вона може використовуватися. Якщо іноземні члени ДГЕ не володіють українською мовою, то хто тоді перекладає, як препарує і подає їм відповідну інформацію.

Подібних «наївних» питань виникає чи мало. Наприклад таке: у своїй роботі ДГЕ активно спирається на громадських «розслідувачів», про те використовує не «нариті» ними факти, а просто ретранслюють оцінки, що містяться у матеріалах цих громадських «розслідувачів». І знову ставимо під сумнів неупередженість і нейтральність самої ДГЕ.

Відповідно, виникає дилема моральності, точніше – аморальності самого процесу оцінки моральних якостей, не кажучи вже про мораль насамперед тих, хто її оцінює. Я думаю це загальнонаціональна проблема і стосується вона всіх подібних конкурсів.

Таке ж банальне питання – а судді хто? Проблема в тому, що моральність цих суддів апріорі встановлюється самим фактом їх включення до різноманітних рад, об'єднаних самим словом доброчесність. Хто з них за «гамбурзьким рахунком» може вважатися справжнім моральним авторитетом? Три роки тому я писав про це в одній з своїх статей, присвяченій діяльності Конституційного Суду України. І будете сміятись – зараз мені це теж «прилетіло». Дорадча група запитала

мене, чому я негативно ставлюсь до участі «елементу» в цих процесах. Однак, на мою думку, це вже не оцінка моральності, а моєї лояльності, причому – до кого?

Хотів би сказати, що я сам, як би сказали раніше, маю досить різноманітну громадську активність: від благодійного фонду Максима Рильського «Троянди й Виноград» до Міжнародної федерації фрі-файту. Саме тому мене дуже непокоїть наявність у нас своєрідного центрального комітету громадянського суспільства, який об'єднує кілька громадських інституцій які активно впливають, (я би сказав) втручаються в державну політику, зокрема, в судову реформу. Судячи з публікації у пресі та соцмережах, їхні лідери самі мають проблеми із законом, академічною доброчесністю, і знову виникають традиційні питання стосовно моральності їхньої участі в подібних конкурсах.

Як відомо, зараз почалося розслідування діяльності USAID, зокрема її фінансових аспектів, і я певен, що ми ще дізнаємося багато несподіваного. У цьому контексті мене дуже зацікавило одне питання: за законом члени ДГЕ здійснюють свою діяльність на громадських засадах – хотів би вірити, що це правда. Так само, я хочу знати (треба подумати, як це зробити), хто фінансує секретаріат ДГЕ, взагалі, як оплачується все це дійство. Чому, наприклад, ДГЕ засідає в одному з найдорожчих готелів Києва, а не в самому Конституційному Суді чи у Київському університеті? І знов таки ціна моральності, тому можливо й тривають ці конкурси безкінечно і майже безрезультатно.

Окремо слід сказати про дослідження ДГЕ «рівня компетентності кандидатів у сфері права». Фактично – це школярський іспит, який викликає заперечення насамперед з точки зору самої процедури, оскільки оцінюють його результати знову якись утаємничені експерти та представники вже згаданого секретаріату ДГЕ. Натомість подібну принизливу процедуру варто було б замінити рівноправною професійною співбесідою, в ході якої самі члени ДГЕ могли би продемонструвати суспільству свою виняткову обізнаність і компетентність.

До нас приходить нова реальність, тому, беручи до уваги останні кроки адміністрації

Д.Трампа і градус нашої нинішньої суспільної атмосфери, варто було б створити тимчасову спеціальну комісію для вивчення цієї ситуації і підготовки проекту закону з умовною назвою «Про правові засади участі іноземних громадян у діяльності з реалізації європейського вибору України». Втім, можливо й спеціальну слідчу комісію.

Дорадча група експертів є нині єдиним інкубатором, який випускає обраних нею кандидатів на розсуд Президента України, Верховної Ради та з'їзду суддів. Ще осінню 1990 року я брав участь у написанні першої концепції майбутнього Основного Закону, а потім і у всьому конституційному процесі, включаючи й вікопомну конституційну ніч. Я прекрасно пам'ятаю, як закладалися засади формування Конституційного Суду – йшлося про забезпечення балансу гілок влади, кожна з яких абсолютно вільна у виборі своїх кандидатів і формі цього вибору. До речі, я писав про це ще кілька років тому коли ДГЕ ще «не завітала» до нас, але подібна ідея вже пропонувалася громадськими активістами.

Отже, діяльність ДГЕ, особливо її іноземного елемента, який має вирішальний голос, у нинішніх формах реально і суттєво обмежує конституційні повноваження гілок влади.

Я також вважаю порушенням Конституції України той факт, що попередній голова ДГЕ Золар (черговий пан «Ніхто», який втім, судячи з Інтернету, кілька років працював у нас в громадському секторі – знову виникає питання нейтральності) закликає «доброчесних громадян» брати участь у конкурсах на посаду суддів КС. Однак, Конституційний Суд – це не вистава в цирку-шапіто на ринковій площі...

З урахуванням викладеного слід поставити під сумнів легітимність тих чи інших конкурсів з моральної та правової точки зору, а всю інквізиційну діяльність ДГЕ можна оцінити словами Джеймса Прічарда, відомого англійського лікаря-психіатра XIX сторіччя: «моральне божевілля» (*Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/165493-dge_viyshla_za_ramki_svogo_mandatu_peretvorivshis_na_takiy_s.html). – 2025. – 7.02).*

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

УДК 004.8

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2\(32\)-585-595](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-585-595)

А. Найченко

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ «CHATGPT» В СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Анотація. З 50-х років ХХ століття інформаційні технології, зокрема штучний інтелект (ШІ), почали активно розвиватись. Швидкий прогрес у сфері генеративного штучного інтелекту розширює можливості, зокрема у судочинстві, але водночас породжує як нові виклики, так і ризики. Штучний інтелект (ШІ) – це сукупність наук і методів, що дозволяють обробляти дані для вирішення складних комп'ютерних завдань. Він володіє властивістю навчання та може виконувати завдання, які традиційно асоціюються з людським інтелектом. ШІ моделює роботу мозку за допомогою нейронних мереж, структура і функціонування яких базуються на принципах діяльності біологічних нейронних клітин живого організму. Використання штучного інтелекту (ШІ), зокрема ChatGPT, у судовій практиці України має свої переваги та перспективним, але водночас викликає певні юридичні та дискусійні питання. Варто зазначити, що штучний інтелект (ШІ) не може замінити суддів, однак, ніщо не забороняє оптимізувати роботу судді та суду шляхом залучення ШІ. У міжнародному праві, так само як і праві України відсутнє чітке регулювання правового статусу відповідей ШІ як доказів у судовій справі. Враховуючи реформування, яке на даний час здійснюється в Україні, можна дійти висновку, що використання ChatGPT у судовій практиці України має значний потенціал для підвищення ефективності правосуддя. Водночас його впровадження потребує чіткого правового регулювання, етичного контролю та відповідних технологічних гарантій. На сьогодні ШІ може бути корисним як

допоміжний інструмент для суддів та юристів, однак не як самостійний доказ чи учасник судового розгляду.

Найченко А. (2025). Використання штучного інтелекту «chatgpt» в судочинстві України. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 2(32). С. 585-595. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/20212/20185>

УДК 342.33

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2\(32\)-619-625](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-619-625)

**В. Пархуць
Т. Заворотченко**

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У МЕХАНІЗМІ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття аналізує доктрину поділу влади, запропоновану Монтеस्क'є, та її реалізацію в Україні, зокрема роль Конституційного Суду у механізмі системи стримувань і противаг. Автор наголошує, що поділ на законодавчу, виконавчу та судову гілки залишається ключовим механізмом запобігання концентрації влади, проте на практиці їх повна ізоляція неможлива. Особливу увагу приділено судовій владі, зокрема Конституційному суду України, який, будучи частиною судової системи, має унікальний статус: він виконує функції «негативного законодавця» (скасування норм)

та «позитивного законодавця» (тлумачення Конституції), що наближає його до політичних інститутів. Структура Конституційного Суду України, де призначення суддів здійснюють Президент України, Верховна Рада України і З'їзд суддів України, підкреслює політичний характер формування цього органу на законодавчому рівні. Це створює ризики впливу на його незалежність, особливо через відсутність зовнішнього контролю та механізмів оскарження його рішень. Важливою проблемою є значні затримки у розгляді справ. Незважаючи на конституційні гарантії обов'язковості рішень Конституційного Суду України, відсутність механізмів політичної відповідальності суддів і тривалі строки розгляду справ роблять його вразливим до політизації та знижують довіру до інституту. Автор робить висновок, що доктрина поділу влади в Україні потребує реформ для посилення ефективності. Серед ключових напрямів – оптимізація процедур Конституційного Суду України, скорочення термінів провадження, запровадження додаткових гарантій незалежності суддів та зменшення політичного тиску. Це дозволить посилити механізм стримувань і противаг, забезпечити захист конституційних прав громадян і стабільність державного управління. Стаття підсумовує важливість Конституційного Суду як ключового елементу системи стримувань і противаг в Україні, а також вказує на необхідність вдосконалення його роботи для зміцнення правової держави.

Пархуць В., Заворотченко Т. (2025). Роль Конституційного Суду України у механізмі стримувань і противаг: теоретичні та практичні аспекти. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 2(32). С. 619-625. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/20157/20129>

УДК 343.2
[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1\(31\)-417-428](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1(31)-417-428)

Н. Атаманова
І. Луначенко

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ

Анотація. У статті розглядаються концептуальні засади, структурні елементи та механізми функціонування системи електронного правосуддя в умовах цифровізації цивільного процесу. Зазначено, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, трансформує традиційні механізми взаємодії фізичних та юридичних осіб. Вказано, що цивільне законодавство України та практика правозастосування поки що не повною мірою адаптовані до нових викликів, спричинених цифровізацією. Недостатнє врегулювання достовірності електронних документів, правового статусу електронних доказів та процедур їх використання є перешкодою для ефективного впровадження цифрових інструментів у цивільне судочинство. Метою статті є визначення поняття системи електронного правосуддя, її основних елементів і їхньої ролі у забезпеченні ефективності цивільного процесу. Проведений аналіз ключових елементів електронного правосуддя, які поділяються на дві основні групи: ті, що забезпечують здійснення процесуальних дій (засоби доказування, відеоконференцзв'язок), та ті, що забезпечують діяльність суду (інформаційна підтримка, технічна фіксація судового процесу). Важливим інструментом реалізації електронного правосуддя в Україні є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), яка автоматизує документообіг, розподіл справ, відеозв'язок та інші процеси. Аналіз законодавства та наукових праць виявляє потребу у системному підході до інтеграції цифрових технологій у цивільне судочинство. Розглянуто питання автентичності електронних документів і доказів, зокрема їхню довговічність, допустимість та достовірність. Підкреслено важливість електронного підпису для забезпечення цілісності документів. Автори аналізують різні підходи до визначення електронних доказів та їхнього процесуального застосування, зазначаючи складнощі правового регулювання. Окрему увагу приділено використанню відеоконференцзв'язку, що

сприяє дотриманню строків розгляду справ і забезпечує доступність правосуддя для учасників процесу. Також акцентується значущість інформаційної підтримки, яка включає публікацію рішень судів, доступ до процесуальних документів та сервіси для громадян. У статті зроблено висновок, що цифрові технології сприяють прозорості, ефективності судових процедур і забезпеченню доступу до правосуддя. Удосконалення нормативного регулювання, систематизація елементів електронного правосуддя та їх інтеграція у правове середовище є ключовими завданнями для досягнення цих цілей.

Атаманова Н., Луначенко І. (2025). Система електронного правосуддя. *Актуальні питання у сучасній науці.* № 1(31). С. 417-428. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/18799/18824>

УДК 342.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-9>

В. Чукаєва

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА ТА РІВЕНЬ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗМІН СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

У дослідженні розглядаються особливості процесу реформування Конституції, що неодмінно, визначає стратегію розвитку України. Конституційний процес реформування, який наново розпочався у 2014 року та триває донині як ніколи раніше перебуває на стадії найбільшого піднесення. Це обумовлено необхідністю імплементації національного законодавства до європейського законодавства, вектором вступу до Євросоюзу. Визначені результати реформи на рівні реалізації існування системи стримування і противаг трьох гілок влади державної влади. Проаналізована сучасна система конституційного законодавства, яка стала доповненням до реформування конституційних норм.

Також, розглянута основна проблема проведення конституційної реформи – розбалансування діяльності трьох гілок влади, яка й до цього часу не знайшла логічного розв'язання в проведенні комплексної конституційної реформи з удосконалення змішаної форми правління. Пропоновані конституційні ініціативи вносять суттєвий дисбаланс у систему державного правління. Досі залишається посилення президентської влади та його контроль над парламентом через домінуючу політичну силу яку він очолює. Це стало можливим при закріпленні пропорційної системи формування парламенту.

Охарактеризовані поетапно основні зміни у формуванні збалансованої системи трьох гілок державної влади – законодавчій, виконавчій, судовій гілках влади. Визначені вимоги Єврокомісії до проведення конституційної реформи в Україні на сучасному етапі та результати спроби їх втілення публічної влади.

Визначена також нова проблема з приводу практики правового регулювання організації проведення конституційної реформи на сучасному етапі – як наявності анархо-конституційного режиму. На сьогодні у науці конституційного права мало, що досліджено з приводу категорії «анархо-демократичний режим», причини його виникнення, аналізу його юридичного закріплення. Сам анархо-конституційний режим має ряд особливостей, основний з яких – наявність Конституції з демократичними стандартами розвитку суспільства, які діють частково, або зовсім є декларативними і не забезпечуються публічною владою.

Чукаєва В. (2024). Конституційна реформа та рівень нормативно-правового забезпечення змін системи публічного управління в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* № 1. С. 48-53. http://apnl.dnu.in.ua/1_2024/11.pdf

УДК 342.33

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-8>

В. Пархуць

ПРАВО ВЕТО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ В ДЕРЖАВНІЙ ВЛАДІ УКРАЇНИ

У цій статті розглядається роль права вето Президента України в законодавчому процесі. Роль вето Президента України у законодавчому процесі є важливим елементом контролю за законодавством і гарантією дотримання конституційних принципів в Україні. Обґрунтовується важливість такого прийому в арсеналі можливостей Президента України, як право вето.

Державна влада в Україні здійснюється за принципом поділу на 3 гілки влади: на законодавчу, виконавчу та судову владу. Поділ влади є комплексним важелем для обмежування, за допомогою якого кожна з гілок діє самостійно, не втручаючись у повноваження іншої; встановлюється взаємний контроль, збалансованість, рівновага у взаємовідносинах державних органів, що здійснюють законодавчу, виконавчу та судову владу. У цій системі поділу влади особливе місце відводиться Президенту, який здійснює низку важливих конституційно-правових повноважень, забезпечуючи політико-правовий баланс між гілками влади. Однією з основних компетенцій його посади є право вето на закони, ухвалені парламентом.

Різноманітність наукових підходів до визначення сутності права президентського вето, його конституційно-правової природи, строків та сфери його реалізації створює певні труднощі у його визначенні та призводить до виникнення на практиці спірних ситуацій. У зв'язку з цим актуальною є всебічна розробка та всебічний аналіз механізму інституту президентського вето. Актуальність теми дослідження зумовлена малою кількістю наукових праць у цьому напрямі. Тому необхідність комплексного наукового аналізу цього питання на цей час є цілком очевидною.

З точки зору вдосконалення політико-правової реформи в Україні важливими є питання вдосконалення законотворчого процесу. Цей процес залежить від ефективності та злагодженості роботи всіх гілок влади. Особливе значення має механізм участі

Президента як суб'єкта законотворчого процесу та його особливого права вето щодо законодавчих проєктів в контексті реалізації механізму стримувань і протигаг в державній владі в Україні.

Пархуць В. Право вето Президента України в механізмі стримувань і протигаг в державній владі України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. С. 44-47. http://apnl.dnu.in.ua/1_2024/10.pdf

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-2>

А. Єгоров

СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ, АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ

У науковій статті наведено порівняльний аналіз поняття «судова практика» та місця судової практики у якості джерела права в романо-германській, англосаксонській та українській правових сім'ях. Наукова стаття має на меті визначити, перш за все, особливості визначення поняття «судова практика» в вищенаведених правових сім'ях та, у подальшому, розглянути спільні та відмінні риси між місцем судової практики у якості джерела права у кожній з цих правових сімей. Зокрема, різноманітні підходи до визначення поняття «судова практика» в українській науковій літературі, особливості даних підходів, а також визначення найбільш обґрунтованого з них.

При цьому, не в усіх випадках загальнотеоретичне розуміння поняття «судова практика» буквально збігається зі своїм змістовним наповненням категорії «юридична практика», що співвідноситься з нею у якості видового та родового поняття.

Також наукова стаття ставить на меті проведення більш глибокого розгляду та

аналізу проблемних моментів в українському національному законодавстві, які виникають при запозиченні елементів романо-германської та англосаксонської правових сімей і, як наслідок, запозичення і підходів до визначення судової практики. Відповідно, основними методами проведеного дослідження стали методи аналізу, моделювання та прогнозування.

Основну увагу зосереджено не на питаннях, які врегульовані чинним законодавством України, а здебільшого на доктринальних та загальнотеоретичних підходах до судової практики, включаючи зарубіжні наукові думки.

Слід окремо зазначити, що дана наукова стаття базується не лише на аналізі виключно теоретичних напрацювань української наукової думки, а й з урахуванням необхідності посилення її актуальності також розглядаються й праці зарубіжних вчених, судові рішення.

Отримані результати, описані в даній статті, дозволяють розглянути сучасні підходи до визначення поняття «судова практика», відповідно, покращити її застосування у якості джерела права в українській правовій сім'ї. Разом з цим, можливості для проведення подальших досліджень залишаються відкритими.

Єгоров А. (2025). Судова практика як джерело права: порівняльний аналіз континентальної, англосаксонської та української правових сімей. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. С. 9-16. http://apnl.dnu.in.ua/1_2024/4.pdf

УДК 342.25

DOI:10.35774/app2024.04.017

А. Вандяк

**НОРМАТИВНО - ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ
ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІ
КОМПЕТЕНЦІЙ ОРАНІВ МІСЦЕОВО
САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ
ЗДІЙСНЕННЯ РЕФОРМИ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІ**

У статті розглядаються нормативно-правові основи оптимізації компетенцій органів місцевого самоврядування в умовах сучасних викликів публічного управління. Зроблено акцент на важливості формування збалансованої системи перерозподілу компетенції між державними органами та органами місцевого самоврядування, що сприятиме підвищенню ефективності їхньої діяльності, забезпеченню прозорості та дотриманню принципів субсидіарності.

Розглянуто сучасні підходи до оптимізації компетенцій, у т. ч. впровадження інноваційних практик управління, цифрових технологій, стратегічного планування розвитку громад. Зазначено, що ефективне функціонування органів місцевого самоврядування можливе за умови модернізації правових норм із врахуванням національних та міжнародних практик.

Аналізуються виклики, з якими стикаються органи місцевого самоврядування, зокрема недостатність нормативного регулювання процесів децентралізації, відсутність чітких критеріїв розподілу повноважень та фінансових ресурсів, а також труднощі у впровадженні цифрових інструментів. Автор пропонує низку рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення, зокрема розробку чітких стандартів для

регулювання взаємодії між органами влади різних рівнів, стимулювання громадянської активності та запровадження інструментів моніторингу ефективності діяльності органів місцевого самоврядування.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що реформування системи місцевого самоврядування має базуватися на комплексному підході, який охоплює нормативно-правові, організаційні та технологічні інновації, спрямовані на підвищення якості управління, забезпечення прозорості та адаптацію до потреб громад.

Вандяк А. (2025). Нормативно-правове забезпечення та концептуальні підходи до оптимізації компетенцій органів місцевого самоврядування в умовах здійснення

реформи децентралізації. *Актуальні проблеми правознавства*. № 4 (40). С. 17-22. <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/4-2024-1.pdf>

УДК 340.134(342.4)

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-164-169

**М. Мірошниченко,
В. Карпічков**

Т Е Р М І Н О Л О Г І Ч Н А ПРОБЛЕМА НОРМОТВОРЧОСТІ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

(на прикладі ст. 6 Конституції України)

У статті на прикладі припису ст. 6 Конституції України порушено проблему термінологічних колізій, яка є однією з основних вад нормотворчої діяльності в Україні. Наголошується на особливому значенні конституційних термінів у нормотворчості, насамперед на стадії нормопроекування з огляду на провідне значення конституційного права як єдиної в системі права фундаментальної галузі, що справляє системний вплив на удосконалення законодавства, правової системи в цілому та закладає правові підвалини у розбудову суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави Україна. Підкреслюється, що високі вимоги до смислової однозначності понять передбачають обов'язковість їх наукового опрацювання. Принцип науковості скеровує на ретельне вивчення природи і змісту понять, які використовуються в нормотворчому процесі в кореляції з вимогою дотримуватися їх смислової відповідності нормам і правилам української мови. Згідно з предметом наукового аналізу обрано методологічну підставу – природно-правову доктрину з принципами верховенства права і розподілу влад. Аналіз здійснено в рамках кореляції концепції стримувань і противаг, розробленої на основі ідеї юридичної рівності законодавчої, виконавчої та судової влад, з концепцією історичного і логічного в праві. Зроблено висновок, що для запобігання чи усунення термінологічних і стилістичних

помилоч необхідно проводити лінгвістичні експертизи законопроектів, розробляти мовні рекомендації щодо правильного вживання правничих термінів і понять. У конституційному праві з ключовими науково вивіреними поняттями слід визначатись вже на стадії нормопроекування, оскільки від смислової їх однозначності залежить практична площина застосування норм Конституції з позитивними чи негативними наслідками для суспільства.

Мірошниченко М., Карпічков В. (2024).

Термінологічна проблема нормотворчості в конституційному праві України (на прикладі ст. 6 Конституції України). *Альманах права*. № 15. С. 164-169. <https://almanahprava.org/assets/images/issues/15/almanac-15-ua.pdf>

УДК 340.142:347.97/99

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-291-300

Ю. Кривицький

СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ: ЖИСТОТНИЙ ЗДОБУТОК ЧИ ПОБІЧНИЙ НАСЛІДОК СУДОВОЇ РЕФОРМИ

У статті обґрунтовано та доведено, що судова правотворчість є вагомим здобутком судової реформи, а не навпаки – лише виступає побічним наслідком трансформації системи правосуддя. Охарактеризовано юридичну природу судової правотворчості з урахуванням сучасних контекстуальних і концептуальних підходів до розуміння правотворчого потенціалу суду. Судова правотворчість є важливим, невід'ємним та особливим різновидом правотворчості. У демократичних країнах світу судова правотворчість зарекомендувала себе як ефективний засіб, доручений судам у межах їхньої правосудної діяльності, і цей інструмент вони використовують з належним рівнем відповідальності. Визначено значення судової правотворчості під час проведення судової реформи. Судова правотворчість і судова реформа перебувають між собою в тісному взаємозв'язку. Один із проявів такої

взаємодії полягає в тому, що запровадження судової правотворчості є завданням, напрямом або результатом судової реформи. Адже судова правотворчість тісно пов'язана зі зміцненням судової системи та забезпеченням єдності й одноманітності судової практики. Розкрито стан і тенденції запровадження судової правотворчості у правову систему України за результатами останньої судової реформи. З кожним етапом судової реформи в Україні актуалізується необхідність офіційного визнання судової правотворчості. Судова реформа 2016 року позитивно не вирішила цього питання. На теперішній час потреба запровадження судової правотворчості переважно визнається на доктринальному рівні, але законодавцем відкидається.

Кривицький Ю. В. Судова правотворчість: істотний здобуток чи побічний наслідок судової реформи. *Альманах права*. № 15. С. 291-300. <https://almanahprava.org/assets/images/issues/15/almanac-15-ua.pdf>

УДК 340.13:342(477)

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-435-440

В. Тернавська

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО УПУЩЕННЯ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Стратегія конституційно-правової політики держави, яка передбачає забезпечення сталого розвитку суспільства, захист національних інтересів і суверенітету держави, потребує належного нормативного врегулювання суспільних відносин, насамперед у сфері конституційно-правового будівництва. Однак у системі національного законодавства відсутні важливі первинні закони, що викликає запитання, чому законодавець зволікає з їх прийняттям.

У статті досліджується сутність категорії «законодавче упущення» і співвідношення

її з суміжним поняттям «юридична прогалина». Проводиться аналіз позицій судів конституційної юрисдикції щодо наявності в системі національного законодавства законодавчих упушень, визначення їх природи та можливих шляхів подолання. На думку автора, законодавчі упущення слід розглядати як навмисне зволікання (бездіяльність) суб'єкта правотворчої діяльності щодо прийняття нормативно-правових актів, обов'язковості яких у системі національного законодавства прямо передбачена Основним Законом держави, а тому становить конституційно-правовий делікт. Робиться висновок, що єдиними правовими засобами на сьогодні, які мають реальний потенціал запобігати виникненню або подоланню існуючих законодавчих упушень, є юридичне планування та правові акти ЄСПЛ, обов'язковості яких передбачена Законом України «Про правотворчу діяльність».

Тернавська В. (2024). Проблеми законодавчого упущення в контексті конституційно-правової політики України. *Альманах права*. № 15. С. 435-440. <https://almanahprava.org/assets/images/issues/15/almanac-15-ua.pdf>

УДК 340 (12); 340 (15); 32-027.21

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-466-471

**Л. Худояр,
І. Музика**

КЕРІВНІ ОРГАНИ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ НОРМОТВОРЧОСТІ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ 1977–1984-х РОКІВ

У статті розглядається проблема визначення правового статусу керівних органів Комуністичної партії України як суб'єктів нормотворчої діяльності в українському конституціоналізмі 1977–1984-х років. У системі суб'єктів нормотворчості досліджуваного періоду керівні органи Компартії України

становлять окрему специфічну групу, нормативні акти якої відігравали провідну роль і виступали основним системотвірним чинником для елементів системи нормативних актів УРСР, оскільки зміст їхніх нормативних приписів фактично визначав структурну будову системи права того часу в УРСР та зміст її складових.

Худояр Л. В., Музика І. В. (2024). Керівні органи Комуністичної партії України як суб'єкти нормотворчості в теорії і практиці українського конституціоналізму 1977–1984-х років. *Альманах права*. № 15. С. 466-471. <https://almanahprava.org/assets/images/issues/15/almanac-15-ua.pdf>

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 2 (129) 2025

(01 лютого - 28 лютого)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 28.02.2025.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,35.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.